

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Typologie ženských postav v románech Aleny Mornštajnové

bakalářská práce

Autor: Markéta Zobka
Studijní program: Český jazyk a literární kultura
Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Kubanová
Oponent práce: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor: Markéta Zobka

Studium: P18K0030

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Typologie ženských postav v románech Aleny Mornštajnové**

Název bakalářské práce AJ: Typology of female characters in the novels of Alena Mornštajnová

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat charakteristikou ženských postav v románech Aleny Mornštajnové se zaměřením na knihy Hana (2017), Slepá mapa (2013) a Tiché roky (2019). Pozornost bude věnována nejen rozboru jednotlivých děl, ale i jejich srovnání s pomocí odborné literatury. V rámci práce bude vypracován praktický projekt.

BÍLEK, P. A. Hledání jazyka interpretace k modernímu prozaickému textu. Brno: Host, 2003.

DOLEŽEL, L. Narativní způsoby v české literatuře. Praha: Český spisovatel, 1993.

FORT, B. Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008

MORNŠTAJNOVÁ, A. Slepá mapa. Brno: Host, 2013

MORNŠTAJNOVÁ, A. Hana. Brno: Host, 2017

MORNŠTAJNOVÁ, A. Tiché roky. Brno: Host, 2019

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Kubanová

Oponent: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 21.11.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou závěrečnou práci **Typologie ženských postav v románech Aleny Mornštajnové** vypracovala pod vedením vedoucí závěrečné práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 13. 3. 2021

[Markéta Zobka](#)

Poděkování

Děkuji Mgr. Kateřině Kubanové za odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady při jejím psaní a své rodině za podporu.

Anotace

ZOBKA, Markéta. *Typologie ženských postav v románech Aleny Mornštajnové*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 64 s. Bakalářská závěrečná práce.

V této bakalářské práci se zabývám typologií ženských postav v románech české prozaičky Aleny Mornštajnové. Cílem práce bylo seznámit se s teorií v oblasti literární postavy a její typologií, dále pak popsané teorie aplikovat na vybrané postavy z děl. Projektová část práce je zaměřena na autorské čtení spisovatelky v Komunitním centru Klementinka v Mladé Boleslavi.

Klíčová slova: Alena Mornštajnová, ženské postavy, typologie postav, *Slepá mapa*, *Hana*, *Tiché roky*

Anotation

ZOBKA, Markéta. *Typology of female characters in novels by Alena Mornštajnová*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 64 p. Bachelor's final thesis.

In this bachelor's thesis I deal with the typology of female characters in novels by the Czech novelist Alena Mornštajnová. The aim of the thesis was to familiarize yourself with the theory in the field of literary character and its typology, then apply the described theories to selected characters from books. The project part of the thesis is focused on the author's reading of the writer at the Klementinka Community Centre in Mladá Boleslav.

Keywords: Alena Mornštajnová, female characters, character typology, *Slepá mapa*, *Hana*, *Tiché roky*

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 13. 3. 2021

Podpis studenta: Markéta Zobka

Obsah

1. Úvod.....	- 10 -
2. Teorie postav.....	- 11 -
2.1 Literární postava	- 13 -
2.1.1 Přímá definice	- 13 -
2.1.2 Nepřímá prezentace	- 14 -
2.1.2.1 Vzhled	- 14 -
2.1.2.2 Jednání.....	- 14 -
2.1.2.3 Promluvy	- 14 -
2.1.2.4 Vlastní jména.....	- 14 -
2.2 Typy a typologie postav	- 15 -
3. Alena Mornštajnová.....	- 17 -
3.1 Životopis.....	- 17 -
3.2 Bibliografie a ocenění.....	- 18 -
4. Slepá mapa	- 20 -
4.1 Děj	- 20 -
4.2 Alžběta.....	- 21 -
4.3 Anežka	- 24 -
5. Hana.....	- 31 -
5.1 Děj	- 32 -
5.2 Mira	- 33 -
5.3 Hana.....	- 37 -
6. Tiché roky	- 42 -
6.1 Děj	- 42 -
6.2 Bohdana	- 43 -
7. Shrnutí.....	- 52 -
8. Závěr.....	- 56 -
9. Seznam použité literatury.....	- 57 -
9.1 Primární literatura.....	- 57 -
9.2 Sekundární literatura.....	- 57 -
9.3 Internetové zdroje	- 58 -
9.4 Časopisy.....	- 60 -

Přílohy	- 61 -
Projektová část	- 61 -
1. Autorské čtení nové knihy <i>Listopád Aleny Mornštajnové</i>.....	- 61 -
1.1 Autorské čtení.....	- 61 -
1.2 Kontakt s autorkou.....	- 62 -
1.3 Plán akce.....	- 62 -
1.4 Rozpočet	- 62 -
1.5 Druhý kontakt	- 63 -
1.6 Harmonogram akce.....	- 63 -
1.7 Zhodnocení akce.....	- 63 -
Pozvánka na čtení	- 64 -
Vzorový e-mail	- 64 -

1. Úvod

Alena Mornštajnová je česká prozaička 21. století, čtenáři velmi oblíbená pro své psychologické ztvárnění postav, s nimiž se většina z nich dokáže ztotožnit, nebo alespoň vžít do pocitů, které prožívaly. Proto jsem si vybrala jako téma pro svoji bakalářskou práci její tři knihy – *Slepá mapa*, *Hana*, *Tiché roky*, které vydalo nakladatelství Host a v nichž vystupují jako hlavní postavy ženy. Ve *Slepé mapě* to jsou Alžběta a Anežka, v *Haně* postava Miry a Hany a v *Tichých rocích* Bohdana.

Ve své práci se zaměřím na analýzu těchto hrdinek. Alena Mornštajnová píše převážně z ženského pohledu, protože ženám lépe rozumí. Výjimečnost jejích postav tkví převážně v síle vypořádat se s nelehkými okolnostmi života, proto mohou být pro mnohé čtenářky inspirací.

Budu postupovat od obecných teorií, které jsem čerpala z odborných publikací, například: *Hledání jazyka interpretace: k modernímu prozaickému textu* Petra A. Bílka, *Narativní způsoby v české literatuře* Lubomíra Doležela a *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání* Bohumila Fořta, ke konkrétním dílům a zjištěným poznatkům z interpretace děl. Nejdříve se zaměřím na literární postavu obecně. Shrnu poznatky z oblasti literární vědy, která se zabývá postavou jako samostatnou kategorií. V další kapitole představím autorku a její dílo.

Jádrem vlastní práce je charakteristika vybraných ženských postav ve třech knihách *Slepá mapa*, *Hana*, *Tiché roky*. Nejdříve přiblížím okolnosti vzniku díla, jeho stručný děj a pak se zaměřím na konkrétní hrdinky. Ty jsem si vybrala proto, že nesou hlavní dějovou linku.

Cílem mé práce je získané poznatky sumarizovat a na jejich základě ženské postavy jednotlivě interpretovat i vzájemně porovnat.

V další části bude následovat praktický projekt, který je zaměřen na autorské čtení spisovatelčiny nové knihy *Listopád*, která by měla vyjít v dubnu tohoto roku.

2. Teorie postav

Jak naznačuje již název mé bakalářské práce, budu se zabývat typologií postav, proto by bylo vhodné se s teorií postav seznámit. Vybrala jsem si k tomu odborné knihy od Petra A. Bílka (*Hledání jazyka interpretace: k modernímu prozaickému textu*), Lubomíra Doležela (*Narativní způsoby v české literatuře*) a Bohumila Fořta (*Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*).

Při rozboru postav se analyzují jejich podobnosti či různosti. Je několik základních atributů: reálnost, nereálnost postavy, postava statická nebo dynamická, hlavní či vedlejší. Analýza se taktéž zaměřuje na hloubku a mělkost postavy, prostředí, děj, jazyk textu.¹ Ve své bakalářské práci se budu zabývat jak zevnějškem postav, tak i povahovými vlastnostmi.

V knize *Hledání jazyka interpretace k modernímu prozaickému textu* od Petra A. Bílka lze vyčíst, že funkce postavy je utvářena mezi dvěma póly, a to hypotetickým a aktuálním. Hypotetický je na bázi odkazování a aktuální je charakterizován na základě našich znalostí historie, kultury či dobové sociologie. P. A. Bílek odkazuje na Jamese Phelana, který rozlišuje tři způsoby bytí postavy – mimetický, syntetický a tematický, který postavu vnímá jako zástupce jistého typu společnosti, myšlení a sociální vrstvy.² Postava v textu funguje syntagmaticky, což znamená, že její vlastnosti se na ni nabalují v průběhu děje. Aby byla postavě zachována její hodnověrnost, musí splňovat určité náležitosti. Musí projevit nějaký úmysl a být přiměřená.

Čin je pro Aristotela pouze podmíněn jednající postavou, a proto je u něj postava ději podřízena. Naproti tomu Edward Morgan Foster zkoumá postavy skrze jejich „lidské“ stránky, což znamená z hlediska psychologie. Jeho pojetí vypovídá o tom, že tajný život fiktivních postav nám je znám, kdežto u lidí skutečných to tak není. Proto nás srovnává „lidských“ termínech.³ Spisovatel nám o postavách může říci naprosto vše. V běžném životě se lidé znají přibližně, podle vnějších znaků, což slouží jako základ společnosti. Proto jsou pro nás literární postavy určitější, ale pouze do chvíle, než jsou smeteny během osudu a musí odložit svoji přirozenost. Postavy dělí na ploché a plastické. Ploché postavy jsou konstruovány kolem jedné myšlenky a nevyvíjí se, jsou zapamatovatelné a rozeznatelné. Zatímco plastické postavy poznáme podle toho, že nás dokáží nějakým způsobem překvapit a očekává se to od nich,

¹ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 14–15.

² BÍLEK, Petr A. *Hledání jazyka interpretace: k modernímu prozaickému textu*. Brno: Host, 2003, s. 160.

³ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 16-17.

podléhají vývoji. V knize B. Fořta nalezneme dva typy charakterizace, přímou definici a nepřímou prezentaci. První typ pojmenovává určitý rys, je řečený, kdežto druhý se ho snaží vyjádřit prostřednictvím jiných způsobů, odkazuje jak postava činní.⁴

V knize *Fikce vyprávění* od francouzského literárního teoretika Gérarda Genetta se dočteme, jak rozlišil různé typy vyprávění na základě toho, zda se autor (A) s vypravěčem (V) a postavou (P) překrývají nebo se liší. Pokud jsou všechny tři aspekty totožné jedná se o autobiografii, pokud je autor zároveň vypravěčem, ale není postavou jedná se o historické vyprávění. Striktní totožnost autora a vypravěče znamená faktuální vyprávění, tzn. že autor na sebe bere plnou zodpovědnost za to, co se v textu říká, a vypravěči nepřiznává sebemenší samostatnost. V situaci, kdy je vypravěč zároveň postavou, se jedná o homodiegetickou fikci, možnost, kdy je autor zároveň postavou, utváří homo-heterodiegetickou autobiografii. Poslední typ je případná odlišnost všech těchto jednotek a tím tedy heterodiegetická fikce, kdy autor nezaručuje pravdivost.⁵

Franz Stanzel ve své knize *Teorie vyprávění* rozdělil vyprávěcí situace na tři základní. Na situaci ich-formy, kdy je vypravěč součástí fikčního světa (postavou). Vnější perspektivu, kde vypravěč stojí mimo svět postav – jedná se o autorskou vyprávěcí situaci, a personální, kde vypravěče nahrazuje „reflektor“ – románová postava, která cítí, myslí, vnímá, ale nemluví ke čtenáři. V každé vyprávěcí situaci je dominantní jiná zprostředkovanost. První osoba v ich-formě, perspektiva v autorské a modus v personální.⁶

Odlišení mezi postavou a vypravěčem zavádí S. Chatman ve své knize *Dohodnuté termíny. Rétorika narativu ve fikci a filmu*, kde pro vypravěčovy postoje a ostatní mentální odstíny uvádí pojem „názor“ a pro mentální aktivitu postavy, jako jsou emoce, fantazie, vzpomínky zavádí termín „filtr“. Toto rozlišení odpovídá rozlišení G. Genetta mezi tím, kdo příběh vypráví a tím, kdo ho vidí. Ten, který vidí, může pouze minit, zda postava vnímá to, co vychází najevo. Vypravěč může pouze přenášet události.⁷

⁴ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008.

⁵ GENETTE, Gérard. *Fikce a vyprávění*. přel. E. Brechtová. 1. vyd. Brno – Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2007, 98 s. ISBN 978-80-85778-00-7.

⁶ STANZEL, Franz K. *Teorie vyprávění*. přel. J. Stromšík. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988, 322 s.

⁷ CHATMAN, Seymour. *Dohodnuté termíny. Rétorika narativu ve fikci a filmu*. přel. B. Ptáčková, L. Ptáček. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 259 s. ISBN 80-244-0175-4.

2.1 Literární postava

V této kapitole přiblížím postavu jako literárněvědnou kategorii. Představím několik možných pohledů na kategorii postavy, její vztah k vypravěči, autorovi nebo ději. Uvedu, jakým způsobem tuto kategorii prezentují vybraní literární teoretici. Tato podkapitola shrne naratologické zkoumání v dané oblasti.

Každý literární postavu prezentujeme jinak, proto je obtížné o ní diskutovat v termínech.⁸ „*Tzvetan Todorov poté již explicitně rozlišuje mezi postavou jakožto abstraktní, odosobnělou narativní entitou a charakterem, který je výsledkem psychologicky determinujících procesů.*“⁹ Rozlišuje také dva typy narativu a to apychologický, kde je postava ději podřízena a psychologický, kde postava dominuje. Taktéž odlišuje tři různé pohledy vyprávění, vztahu vypravěče a postavy. Prvním je, když je vypravěč víc než postava, má neomezený úhel pohledu z venku. Vypravěč ví více než jeho postava. Druhým pohledem je typ, kdy se vypravěč rovná postavě. Vypravěč ví totéž, co postava a nemůže nám vysvětlit události dříve, než k němu dospějí postavy. Posledním pohledem je situace, kdy toho vypravěč ví méně než postava. Jedná se o omezený úhel pohled zvenku a může nám popsat pouze jen to, co je vidět, co je slyšet, ale nemá možnost nahlédnout do žádného vědomí.¹⁰ P. A. Bílek naproti tomu postavu vnímá takto: „*Postava může být významovým nositelem vlastní jedinečnosti, individuality anebo naopak může být zástupcem určité obecné entity; opět jde o teoreticky polarizované možnosti s tím, že každá z postav se nachází kdesi mezi těmito póly.*“¹¹ Postavy mají jiné funkce než vypravěči. Primárně jsou určeni k akci tím, že jednají, rozvíjejí děj. Propojují všechny složky epického literárního díla. Dále je tu funkce interpretační, postava hodnotí, komentuje a vyjadřuje se k dění ve fikčním světě.¹²

2.1.1 Přímá definice

To, jak postava mluví, co říká, jak koná, ke komu mluví, vypovídá o charakteru a váze promluvy podle toho, zda se jedná o objektivního či subjektivního vypravěče. Postavu definuje „tady a teď“.¹³

⁸ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 8.

⁹ Tamtéž, s. 62.

¹⁰ TODOROV, Tzvetan. Kategorie literárního vyprávění. přel. J. Šrámek. In *Znak, struktura, vyprávění*. P. Kyloušek. 1. vyd. Brno: Host, 2002, s. 142–179.

¹¹ BÍLEK, Petr A. *Hledání jazyka interpretace: k modernímu prozaickému textu*. Brno: Host, 2003, s. 163.

¹² DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993, s. 11.

¹³ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 65–66.

2.1.2 Nepřímá prezentace

Postava se posuzuje prostřednictvím toho, co je o ní řečeno, i toho, jak je dekodováno její chování. Charakterizace postav probíhá ve třech procesech. Konstrukce autorem, rekonstrukce čtenářem a pre-rekonstrukce danými očekáváními.¹⁴

2.1.2.1 Vzhled

Je důležitým aspektem při charakteristice, protože vyděluje postavu vůči jiným postavám a pomáhá nám zapamatovat si ji v textu. Konvence udává, že jistému typu jsou přisuzovány jisté vlastnosti. Například bělavý plnovous je přisuzován pohádkovému dědečkovi, a ne romantickému hrdinovi. Velice důležité je i to, jak postavy o svém vzhledu smýšlejí a jak k němu přistupují. Pokud přicházejí nějaké změny, tak z jakého důvodu a jaké proměny se kvůli tomu dějí mezi postavami a jejich úlohou.¹⁵

2.1.2.2 Jednání

Je nejdůležitější zdroj mezi implicitními významy. Usuzujeme, jaké vlastnosti, morální zásady, ideje, pocity, názory a motivace postava má. Můžeme z něho vyvodit vztah k okolí. Podle činů posuzujeme charakter. Čtenář musí mít zkušenosti z každodenního života, ale i z literárního a kulturního, aby mohl rozklíčovat jisté vlastnosti pomocí jistých psychologicko-kauzálních procedur. Odhaluje motivace a připouští různé akce, reakce.¹⁶

2.1.2.3 Promluvy

Postavy se svými promluvami začleňují do děje a utvářejí svět, ve kterém žijí. „*Styl řeči postavy poukazuje nejen na její společenské zařazení, ale naznačuje i některé její individuální charakteristiky.*“¹⁷ Čtenář interpretuje promluvu na základě zkušeností z každodenní komunikace, a pokud je to jinak, přemýšlí o důvodech. Týká se to především niterných pocitů a hnutí postav.¹⁸ Doležel ve své knize rozčleňuje promluvy vypravěče a promluvy postav. Sledováním funkčního a textového modelu můžeme odvodit systém narativních promluv.¹⁹

2.1.2.4 Vlastní jména

Jména mají neoddělitelný význam pro postavy. Seznamují s vlastnostmi postavy, které jí přisoudí čtenář. Upevňují identitu postavy. Odkazují buď na reálnou postavu, nebo na postavu

¹⁴ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 65–66.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž, s. 68.

¹⁸ Tamtéž, s. 68–70.

¹⁹ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993, s. 10.

z fikčního světa. Jméno postavy z reálného světa se dá významově využít k budování autority postavy.²⁰ Jméno může mít různé podoby: pouze iniciála, křestní jméno, pouze příjmení atd. Může mít alegorický význam, být nemotivované, nebo je také možná absence jména.

2.2 Typy a typologie postav

Způsob, jak zavedeme postavu do textu, má zásadní význam při její charakteristice. Charakter postavy se dá nazvat jako dynamické aspekty, jejichž motivace má čtenář interpretovat. Postavy statické se nazývají pro svoji sémantickou ukončenost ploché, kdežto postavy dynamické pro svoji sémantickou neukončenost a otevřenost, můžeme označit za plastické. Bohumil Fořt ve své knize poukazuje na názor Daniely Hodrové, která dělí postavy na postavy-definice a postavy-hypotézy. Postavu-definici můžeme beze zbytku charakterizovat, vysvětlit, postavu-hypotézu pouze částečně. Postavy-hypotézy jsou tajemné, neurčité, vždy existuje něco, co o nich nevíme, a to je nám zřejmé. Postavy-definice jsou jejich opakem, neobsahují nic nejasného. Typy postav jsou určovány reálným světem, nebo literární tradicí. „*Zjednodušeně řečeno, je typ variantou charakteru, u něhož je zdůrazněna jeho sociální reprezentativní funkce, postava jako typ reprezentuje určitou dobu, určitou sociální skupinu, má typické vlastnosti jejich představitelů, její osud či příběh je typický pro představitele této skupiny, případně celé doby.*“²¹

V literatuře jsou určitá období, kde se typy postav charakterizovaly, především v literatuře 19. století, domnívá se Dorrit Cohnová. Například romantičtí hrdinové disponují svojí rozervaností duše a dají se podle toho identifikovat, a to je důležitý aspekt při zkoumání jak historického, tak literárně-genealogického.²² Postava osciluje mezi dvěma póly – postava vs. děj a postava jako textová entita vs. postava charakter.²³ Dále se mohou postavy dělit na agenty a trpitele, to ve své knize popisuje Marie-Laura Raynová. „*Změny mezi stavy aktuálního světa textu mohou obsahovat typy událostí: akce a dění... Akce mají lidského či jakoby lidského konatele, dění mají trpitele, ale nikoli životné agenty.*“²⁴

Alena Zachová píše ve svém článku *Modelovost v současné literatuře psané ženami*, že způsob tematizace ženské identity je v české próze stejná, jako v té světové. Hlavní ženské hrdinky vystupují převážně v ich-formě a jejich příběhy jsou v základních vztahových rámcích,

²⁰ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 72–74.

²¹ Tamtéž, s. 76–77.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž, s. 89.

²⁴ Tamtéž, s. 96.

časově zasazených do posledních třiceti let 20. století. Shody tématu, času i prostředí umožňují chápat je jako existenciální modelové situace. Uvádí dva nejčastější přístupy ke konstrukci ženské identity. Prvním typem je utváření převážně skrze vnější podněty. Druhým typem pak vnitřní svět hrdinek, který odráží vztahové a partnerské problémy. Je vybudován na generačních vazbách. Introspektivně se vrací do minulosti, zvláště do dětství. Skrze předchozí generace žen – matek, babiček, prababiček se snaží poznat samu sebe. V souvislosti s poznáváním rodové historie přichází proces iniciace a smíření se svým osudem. Tento typ je založený na reflexi, která směřuje k poznání, k pochopení a potvrzení identity hrdinek.²⁵

²⁵ ZACHOVÁ, Alena. Modelovost v současné literatuře psané ženami. In: *Žena v české a slovenské literatuře*. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozofickopřírodovědecká fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví, 2006, ISBN 80-7248-380-3, s. 200-204.

3. Alena Mornštajnová

3.1 Životopis

Nejprve by se slušelo představit samotnou autorku románů *Slepá mapa* (2013), *Hana* (2017) a *Tiché roky* (2019), které jsou předmětem bakalářské práce. Alena Mornštajnová je česká prozaička a překladatelka pocházející z Valašského Meziříčí. Narodila se však 24. 6. 1963 v Hranicích na Moravě.²⁶ Otec byl lékař a maminka pracovala jako úřednice. Téměř do šesti let byla jedináček, poté se narodila její sestra.

K psaní tíhla, dle vlastních slov, snad „od narození“.²⁷ Vyrůstala převážně po boku maminky, babičky a tety, která byla učitelka českého jazyka. Tatínek poměrně brzy zemřel. Po dokončení gymnázia se hlásila do Prahy na Filozofickou fakultu UK, obor překladatelství a tlumočnictví. Bohužel neúspěšně. Poté rok prezenčně studovala jazykovou školu v Brně, kterou zakončila všeobecnou státní zkouškou z anglického jazyka a ruského jazyka. Pracovala jako překladatelka pro Škodu Plzeň, kde se seznámila se svým manželem. Ani druhý pokus o přijetí na vybranou pražskou školu nebyl úspěšný. Proto se v jednadvaceti letech vdala a založila rodinu. Po dobu mateřské dovolené, na doporučení maminky, studovala na meziříčské obchodní akademii se zaměřením na výpočetní techniku a zpracování informací. Během tohoto dálkového studia porodila svou druhou dceru. Později, po revoluci, jí nabídli na této škole pozici učitelky, učila zde jedenáct let. Zároveň s tím se přihlásila ke studiu na ostravské univerzitě, kde ji čekalo šest let studia, tři roky českého jazyka a tři roky anglického jazyka.

V 90. letech začala překládat beletrii, konkrétně romány pro ženy, takzvanou „červenou knihovnu“. Podle jejího názoru se jedná o literaturu, která má jeden styl, je bezpříznaková

²⁶ Věnečky mám ráda, i když přinesly smrt. Jak píše nejoblíbenější spisovatelka Alena Mornštajnová? TelevizeSeznam.cz. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma. Televize Seznam* [online]. Copyright © 1996 [cit. 10.01.2021]. Dostupné z: <https://www.televizeznam.cz/video/moje-mista/venecky-mam-rada-i-kdyz-prinesly-smrt-jak-pise-nejoblibenejsi-spisovatelka-alena-mornstajnova-64006891>.

²⁷ První román vydala v padesáti. Alena Mornštajnová je důkazem, že na plnění snů není nikdy pozdě. TelevizeSeznam.cz. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma. Televize Seznam* [online]. Copyright © 1996 [cit. 09.01.2021]. Dostupné z: <https://www.televizeznam.cz/video/intimni-zpovedi/prvni-roman-vydala-v-padesati-alena-mornstajnova-je-dukazem-ze-na-plneni-snu-neni-nikdy-pozde-64007601>.

a nemůže ji ovlivnit v psaní.²⁸ Angličtina je její láska. Četla anglicky píšící autory, protože učit se za socialismu angličtinu znamenalo příslib svobody.²⁹

V roce 2000 podala výpověď na obchodní akademii a začala se naplno věnovat psaní. Svým prvním románem *Slepeou mapou* debutovala v roce 2013. Psala ji tajně deset let. Knihy jí vydává nakladatelství Host, v kterém vyšla i zmiňovaná prvotina. Překlada se věnuje stále, a to pod záštitou nakladatelství Harper Collins. Překládá například Noru Robertsovou. Spolupracuje s divadlem Hrach z Hrachovce, píše fejetony a povídky. Naposledy vydala povídku Konopnice. Do povídkové knihy Pod oknem, která vznikla jako reakce na březnovou karanténu, napsala povídku Ošklivá sobota, ve které rozvíjí motiv z knihy Hana. Spolupracuje i s rozhlasem.³⁰

Je vdaná již 35 let, má dvě dcery a dvě vnučky. V současnosti píše svůj další román, jehož vydání se očekává v roce 2021. Nerada o svých knihách mluví dříve, než je napíše. Prvním čtenářem je její mladší dcera, přestože starší dcera vystudovala knihovnictví. Druhým čtenářem je pak švagrová. Za nejlepší odpočinek a svoji největší vášeň považuje čtení. Její oblíbená kniha, díky čtivosti, je *Modlitba za Owena Meanyho* od Johna Irvinga. Další oblíbený autor je Gabriel García Márquez. Jejím snem je si jeho dílo přečíst v originále.³¹

Jezdí na besedy a autorská čtení. Před a během psaní knihy si dělá rešerše, aby nasála atmosféru doby, do které zasazuje připravovanou knihu. V jednom z rozhovorů uvedla, že by chtěla umět psát jako Margaret Atwoodová, když psala *Alias Grace*. Knihy píše pro sebe, vybírá si témata, která jí zajímají. Nechce, aby byla na psaní závislá a cítila, že je na ní vyvíjen tlak. Má přes 200 000 prodaných knih.

3.2 Bibliografie a ocenění

Jejím prvním románem byla již zmiňovaná *Slepa mapa* (2013), kterou vydala spisovatelka téměř ve svých 50 letech. Poté následoval román *Hotýlek* (2015), který je psán z pohledu mužského hrdiny. *Hana* (2017), její asi nejslavnější a nejčtenější kniha, za kterou

²⁸ Autorka bestsellerů Alena Mornštajnová: Nemám sny, ale plány - Deník.cz. Deník.cz - informace, které jsou vám nejbliž [online]. Copyright © [cit. 09.01.2021]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ostatni_kultura/alena-mornstajnova-autorka-kniznich-bestselleru-nemam-sny-ale-plany-20190630.html.

²⁹ Rozhovor s Alenou Mornštajnovou. Klub knihomolů. *Klub knihomolů - novinky, recenze, akce, soutěže, aukce* [online]. Copyright © 2021 [cit. 09.01.2021]. Dostupné z: <http://www.klubknihomolu.cz/54133/%E2%80%9Erodinna-saga%E2%80%9C-aleny-mornstajnov/>.

³⁰ Alena Mornštajnová: Najít příběh pro mě není složité - Novinky.cz. Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu [online]. Copyright © 2003 [cit. 09.01.2021]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/clanek/alena-mornstajnova-najit-pribeh-pro-me-neni-slozite-9843>.

³¹ Alena Mornštajnová o svých knihách, vášních a cestování | OL4you - Olomoucký lifestyle web. OL4you - Olomoucký lifestyle web [online]. Dostupné z: <https://www.ol4you.cz/alena-mornstajnova-o-svych-knihach-vasnich-a-cestovani/>.

dostala několik ocenění, a to v roce 2017 Knihu roku a Novinku roku od Databazeknih.cz. V roce 2018 ocenění Česká kniha za *Hanu* a jako autorka cenu poroty a studentů. Tato kniha je přeložena do 11 jazyků. Po náročném tématu v *Haně* přišlo odlehčení v podobě knihy pro děti, *Strašidýlko Stráša* (2018), kterou vydalo nakladatelství Albatros. Knihu psala především kvůli sobě, vracela se v ní ve vzpomínkách do dětství. Poslední její vydanou knihou jsou *Tiché roky* (2019), které Nadační fond Čtení tě mění označilo za Knihu roku. V roce 2019 získala i cenu Společenský román a ve stejném roce byla oceněna i cenou Český bestseller od Knihcentrum.cz. Její knihy jsou přeloženy do mnoha světových jazyků, např. polštiny, lotyštiny, slovinštiny, bulharštiny, angličtiny, ale i řečtiny a italštiny.

Nová kniha se očekává v dubnu letošního roku (2021), první verze je hotova. V listopadu spisovatelka oznámila na svém facebookovém profilu, že se jí podařilo knihu dopsat.

4. Slepá mapa

Inspirací k napsání této knihy bylo Aleně Mornštajnové vyprávění spolucestující ve vlaku, která jí svěřila svůj životní příběh.³²

Je to rodinná sága odehrávající se po celé jedno století, není ale zasazena na jedno konkrétní místo. Sama spisovatelka říká: „*Slepá mapa je o lidech, ne o době.*“³³

4.1 Děj

„*Anna, Alžběta, Anežka. Tři ženy, tři generace, jedna rodina a mnoho životních zvrátů, traumat a tajemství*“³⁴ – tak zní motto na zadní straně obálky. Vypravěčkou je vnučka Anežka. Vypráví příběh své babičky Anny a jejího muže Antonína. Příběh začíná jejich seznámením přes odchod do pohraničního městečka na severu Čech, kde Anna přivedla na svět své tři děti, vypravěččinu maminku Alžbětu, její sestru Boženku a bratra Ctibora. Anna zemřela, když bylo Alžbětě dvanáct let na tuberkulózu a do několika let děti ztratily i otce Antonína.

Před začátkem války byla v pohraničí situace složitá, panovala určitá rivalita mezi Čechy a Němci. Od toho se odvíjely i jednotlivé osudy. Alžběta se zamilovala do Němce Hanse, syna místního lékárníka, ale ten odešel na začátku války i s bratrem Rudym do Německa. Alžbětu to velmi zasáhlo. Její sestra Boženka se vdala za Němce Friedricha, kterého si vzaly k sobě jako podnájemníka po smrti otce.

Na začátku války Alžběta odjela s rodinou svého kamaráda Bohouše na Moravu, kde si časem vzala Bohouše za manžela. Ten ale na konci války zahynul.

Po válce, s nástupem komunistů, Alžběta znovu přišla o svůj těžce vybudovaný módní salón. Pod hrozbou ztráty bytu se rozhodla provdat za souseda Ignáce Sýkoru, s nímž počala dceru, vypravěčku Anežku.

Ctibor žil s rodinou v Americe, kam odešel v mládí.

Anežka po dokončení střední zdravotní školy, kterou si sama nevybrala, dostala místo v nemocnici. Zanedlouho se seznámila se svým budoucím manželem Honzou. Mylně se

³² Rozhovor s Alenou Mornštajnovou | Klub knihomolů. *Klub knihomolů - novinky, recenze, akce, soutěže, aukce* [online]. Copyright © 2021 [cit. 12.03.2021]. Dostupné z: [http://www.klubknihomolu.cz/54133/%E2%80%9Erodinna-saga%E2%80%9C-aleny-mornstajnovoe/](http://www.klubknihomolu.cz/54133/%E2%80%9Erodinna-saga%E2%80%9C-aleny-mornstajnov/).

³³ Alena Mornštajnová: Opakované čtení je nejzajímavější. Začnete si všimnout všech krásných detailů. Hradec Králové. *Český rozhlas Hradec Králové* [online]. Copyright © 1997 [cit. 26.01.2021]. Dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/alena-mornstajnova-opakovane-cteni-je-nejzajimavejsi-zacnete-si-vsimat-vsech-8081207>.

³⁴ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017.

domnívala, že si ji Honza vybral kvůli tomu, že měla příbuzné v zahraničí (tetu Boženu, strýce Ctibora) a udala ho na SNB za přípravu plánu k emigraci. Honzu zastřelili na schodech jejich domu při zatýkání. Anežka zjistila, že je těhotná a narodil se jí syn Radomír.

Po letech se Anežka nechala přinutit StB k udávání svého neoblíbeného nadřízeného, kterého si později vzala za manžela.

Při odtajňování archívů StB měla Anežka strach, že se ve spisech objeví její jméno, a rozhodla se spáchat sebevraždu, ale souhrou náhod se stalo, že k tomu neměla čas. Osud k ní byl milosrdný a v odtajněných materiálech její jméno nefigurovalo. Nikdo se tak nedozvěděl, co provedla, a Anežka dostala chuť do života.

4.2 Alžběta

O Alžbětě vypráví dcera Anežka. Dozvídáme se spoustu informací o charakteru postavy a pohledu na životní situace. Niterné pocity nám nejsou známy, a pokud ano, tak prostřednictvím vypravěče, proto se jedná o postavu – definici. Vysvětlení výběru jména hrdinky je takové: *„Moje maminka je Alžběta, babička se jmenovala Anna a dědeček Antonín. To, že babiččino a dědečkovovo jméno začínalo na stejné písmeno, byla náhoda, ale Alžběta byla pojmenována prvním písmenem v abecedě proto, že byla prvorozená a dědeček s babičkou hodlali mít spoustu dětí.“*³⁵ *„A praktičnost byla alfou a omegou Alžbětina života.“*³⁶ Už od mala byla Alžběta drobná a z celé rodiny nejmenší. Její maminka si s tím dělala starosti jenom do té doby, než se přesvědčila, že v drobném těle se skrývá pevné zdravé a nezdolné povaha. V dětství měla Alžběta neobvyklou volnost, do školy chodila nerada a přála si, aby nemusela. Když tato situace nastala, škola jí chyběla. Jako dítě zažila šok, když umřela její kamarádka a spolužačka Hanička na záškrt. Měla pocit, že jí to matka Haničky zazlívá.

Když Alžbětě umřela maminka, bylo jí šestnáct let a musela převzít povinnosti své matky a starat se o svého otce a mladší sourozence. Do školy se už nikdy nevrátila, i když v té době by chodila ráda, protože se chtěla stát učitelkou.

Alžběta je popisována jako rázná žena, která nikdy nepochybovala o tom, že to, co dělá, je správné a dlouze nad svými rozhodnutími nepřemýšlela. Pokud se později ukázalo, že rozhodnutí bylo unáhlené, s důsledky svých činů se naučila žít. Byla upřímně přesvědčena, že pokud člověk něco opravdu chce, nic pro něj není nemožné. K životu přistupovala vážně, téměř

³⁵ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 9.

³⁶ Tamtéž, s. 9.

nikdy se neusmívala, a mluvila, jen když měla opravdu co říct, což je vlastnost pro ženské pohlaví zcela neobvyklá. „*Na rozdíl od své maminky a většiny žen Alžběta nebyla příliš výřečná, protože považovala své myšlenky za něco osobního a soukromého, o čem by ostatní lidé neměli mít tušení. Byla přesvědčená, že kdyby kdokoli věděl, co si myslí, ztratila by kus sama sebe.*“³⁷ Úplně postrádala smysl pro humor, vše vyřčené brala naprosto vážně. Okolí považovalo Alžbětinu vážnost za znak duševní vyspělosti a inteligence, blízcí to však považovali za nepříjemnou vadu, s níž je nutné se smířit a přehlížet jí. „*Ve čtyřech letech Alžběta, obdařená rozhodností hraničící s bezohledností, vládla svým rodičům i dvěma mladším sourozencům, v šesti všem dětem z ulice a v devíti svou rázností získala i ty největší raubíře ve škole.*“³⁸ Nechtěla, aby ji lidé považovali za slabou a obyčejnou a dělala vše proto, aby tomu tak nebylo. Až po letech jí došlo, že nevyčnivat je spíš výhoda, ale jí se to moc nedařilo.

I když ji matka chyběla, nedávala to na sobě znát, vzpomínky si zakázala. „*Boženo, už toho nech. Kdo má to tvoje fňukání poslouchat. Začni už konečně něco dělat, nebo si jdi brečet před barák.*“ [...] „*Kdyby to pomohlo, sednu si vedle tebe a budu brečet třeba od rána do večera. Už se s tím konečně smiř a neotravuj mi život.*“³⁹ Bylo jí jasné, že po smrti matky už nic nebude jako dřív, ale bylo pouze na ní, jestli se nechá těžkými okamžiky převálcovat, nebo se s nimi naučí žít. Druhá možnost pro ni byla přijatelnější, byla odhodlaná být v životě šťastná. Štěstí se v Alžbětině životě rovnalo jistotě. Nejistota a pomíjivost jí naháněly hrůzu. Byla tvrdohlavá, a když si vytyčila cíl, krok za krokem se k němu blížila. Neoplývala fantazií.

Kvůli lásce k Hansovi přehlédla chřadnutí otce, který následně zemřel. To si Alžběta vyčítala. Bohouš Alžbětě Hanse rozmlouval, ale ona si stála za svým. Jen nerada se zabývala nepříjemnými myšlenkami.

Uměla mluvit německy stejně dobře jako česky. Řeči o politice ji vůbec nezajímaly a události probíhající v sousedním Německu se jí zdály pro její život nepodstatné.

Hans vstoupil do německé armády a tím způsobil Alžbětě šok, nic takového nečekala. Považovala to za zradu, a to pro ni bylo stejné, jako by zemřel. K Hermannovým přestala chodit a dopis, který jí dala paní Hermannová od Hanse, hodila rovnou do ohně. Věcem, které nemohla změnit, se prostě přizpůsobila. Pochopila, že musí začít žít nový život. Být samostatná, nebýt na nikom materiálně ani citově závislá.

³⁷ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 120.

³⁸ Tamtéž, s. 16.

³⁹ Tamtéž, s. 71.

Když se Boženka i přes její nelibost vdala za Němce Friedricha, nechala jí dům a odstěhovala se na Moravu s Královými. Tam dostala práci jako uklízečka v místní textilce. Aby nepřišli o byt, vdala se za Bohouše. Za normálních okolností by si ho nevzala, ale byla rozhodnuta udělat vše proto, aby manželství vydrželo. Neměla pochopení pro žádnou činnost, která nepřinášela užitek. V muži chtěla nalézt spolehlivost, klid a zázemí, ale bohužel to tak nedopadlo. Taktnost byla Alžbětě také cizí, nepřemýšlela nad tím, jestli člověku ublíží nebo ne. „*Sestoupila z kovových schůdků, v ruce jen malý tmavohnědý kufřík, a místo pozdravu přejela kritickým pohledem sestřin postarší klobouk, volný kabát a pohodlné polobotky a zavrčela: „To nemáš jiné boty? Jsi oblečená jako stará bába.“ Boženka si to v duchu přeložila: „Ráda tě vidím, ale brečet dojetím nebudu.“ Políbila sestru na obě tváře, ale stejně měla po náladě.*“⁴⁰ Návštěvy u sestry omezila pouze na dušičkové svátky. Nebyla vlastenka. „*Vlastenecké spolky považovala za ztrátu času, patetické básně o lásce k rodné zemi za směšně zbytečné a řeči o práci ve prospěch vlasti ji rozčilovaly.*“⁴¹

Alžběta nebyla nikdy příliš zábavná, působila vážně, spolehlivě a zodpovědně. Bohouš Alžbětě nalhal, že je partyzán, aby zakryl svoji nevěru. Jelikož byla Alžběta zodpovědná a tohle jí připadalo potřebné, tak se rozhodla partyzánům pomoci. Když začali Němci zatýkat, měla Alžběta strach, že na ně přijdou, proto spala celý týden oblečená a sbalená. Během bombardování při osvobození přišla Alžběta o Bohouše, a tím i o byt. Věděla, že se bude muset vystěhovat, což nechtěla, tak řekla, že je těhotná. Další pragmatické rozhodnutí. Alžběta si vzala souseda Ignáce Sýkoru. Nalezla v něm to, co hledala. Oporu, klid a zázemí. Za sedm měsíců po svatbě se narodila Anežka.

Po skončení šestinedělí se Alžběta vrátila do práce, ne však do svého salónu, ale do úschovny zavazadel na nádraží.

S Anežkou mluvila zpříma, nic nepřizpůsobovala věku dítěte, nebrala na to ohled. Jednou na hřbitově s Anežkou mluvila o židech, že všechny zabili v koncentračních táborech. Anežka se ptala, jestli i děti, a Alžběta odpověděla, že ano. Anežka nebyla schopna pochopit, proč Němcům vadily děti, Alžběta odpověděla, protože byli židi. Babi Králová těžce nesla to, jak to Alžběta Anežce sdělila. „*Z toho mála, co jsem zaslechla, jsem vydedukovala, že babi nedokázala pochopit, jak tak hodná ženská jako Anička mohla porodit takovou chladnou mrchu.*“⁴²

⁴⁰ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 142

⁴¹ Tamtéž, s. 143.

⁴² Tamtéž, s. 242.

Vztah mezi Alžbětou a babi Královou byl jako matka – dcera, i když nebyly pokrevní příbuzné. Alžběta nebyla pomstychtivá, ale když jí někdo ublížil, trvalo dlouho, než zapomněla.

4.3 Anežka

Anežka je vypravěčkou jak první, tak i druhé části knihy. Druhá část knihy je především o ní a jejím životě. Podle Anežky se nenarodila z lásky a neměla o sobě valného mínění. „*Druhým důkazem podporujícím mou domněnku je rčení, že z lásky se rodí hezké děti. Já jsem se sice narodila už sedm měsíců po svatbě, což byla skutečnost, která mi v jistém období život vrtala hlavou, ale hezká jsem nikdy nebyla a nejsem.*“⁴³ Od každého z předků dostala něco do podoby i do povahy a výsledek se jí nelíbil. Jedná se o přímou charakteristiku, popisuje barvu očí, postavu, barvu vlasů i své záliby. „*Po babičce Anně, vyhlášené křehké krasavici, jsem zdělila modré oči a zájem o lidské osudy. Po dědečkovi Antonínovi mám vysokou hranatou postavu, lásku ke knihám a sklony k melancholii. [...] Po mamince Alžbětě mám sklon k unáhleným závěrům, zbrklému chování a velké číslo bot. A po tatínkovi jsem podělila rezavé vlasy, pihaté ruce a talent k malování. Po nikom jsem nezdělila tu jedinou věc, kterou měli všichni společnou a kterou považuji za nejdůležitější: lásku k životu.*“⁴⁴ Maminky Alžběty se bála a nerozuměla jí, ale i přesto jí zbožňovala. Nebyla jedináček, měla bratry dvojčata, se kterými si nebyla blízká. Vystačili si sami, a proto neměla na dětství s nimi moc vzpomínek. Stala se pionýrkou, i přes nelibost rodiny. Nechápala, proč jim to vadí. Dlouhé hodiny trávila kreslením. Když se chtěla přihlásit na střední uměleckou školu, hodně se divila, že jsou všichni proti, i tatínek. Nebyla studijní typ, a tak navrhl zdravotní školu. Postavila si hlavu, ale k ničemu jí to nebylo. „*Trucovala jsem, brečela, přemlouvala, chodila jsem od jednoho člena rodiny ke druhému a snažila se intrikovat, ale nic nepomohlo. Musela jsem se smířit s myšlenkou, že jsem právě přišla o jediný a poslední smysl svého života.*“⁴⁵ Na zdravotní škole se skamarádila se spolužačkou ze základní školy, kterou ale neměla ráda. „*Byly jsme spolužačky od první třídy, ale já jsem dřív Dašku upřímně nesnášela. Byla vždycky tak upravená, načesaná, nikdy nic nezapomněla a její sešity nám všem byly dávány za vzor. První vítězství nad Daškou jsem slavila, když jako jediná nebyla přijata do Pionýra.*“⁴⁶ A ani v dospělosti pak neměla kamarádky v pravém slova smyslu. „*Nikdy jsem s Mirkou velké kamarádky nebyly – vždycky jsem měla s navazováním přátelství potíže, protože nejsem povídavá, asi po Alžbětě –, ale od té*

⁴³ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 229.

⁴⁴ Tamtéž, s. 229–230.

⁴⁵ Tamtéž, s. 250.

⁴⁶ Tamtéž, s. 251.

chvíle jsme okolo sebe chodily, jako kdybychom se mohly jedna od druhé nakazit smrtelnou nemocí.“⁴⁷

Zdravotní školu považovala za utrpení, ale člověk si podle Anežky opravdu zvykne asi na všechno. Při návštěvě tety Boženy v Čechách v roce 1968 si vysnila krásnou budoucnost. Cestu za Boženkou do Německa, k moři, nebo návštěvu strýce z Ameriky. Její sny vzaly záhy za své. *„A tak jsem kvůli Rusům přišla o jedinou kamarádku a Alžbětě přibyl za přílišnou podnikavost na účtu u komunistů další vroubek.*“⁴⁸ Byla nešťastná a život ji bavil čím dál tím méně.

Bydlela na ubytovně se spolubydlící Mirkou. Anežka byla lehce zmanipulovatelná. I když měla migrénu, nechala se Mirkou přesvědčit k návštěvě hospody, kde se seznámila s Honzou. Odešla brzy, ale Honza na ni druhý den čekal. I přesto, že věděla, že o něj Mirka stojí, začala se s ním scházet. *„Neměla jsem chodit, teď už to vím. Ale Honza byl opravdu zábavný společník, vypadal dost dobře a já jsem se chtěla Mirce pomstít za předchozí večer a dlouhé hodiny přednášek o stavu našeho zdravotnictví.*“⁴⁹ Když to Mirka zjistila, byla hodně naštvaná, a svými řečmi v Anežce vzbudila pochybnosti o tom, proč si ji Honza vybral, což později vedlo až k tomu, co Anežka udělala. Do Honzy se zamilovala. *„Znovu jsem začala trpět úzkostmi a tupými bolestmi hlavy. Nechtěla jsem se vnucovat, ale když jsem nebyla s ním, nedokázala jsem se na nic soustředit. Přestala jsem i malovat a jenom jsem seděla a zírala z okna.*“⁵⁰ Honzu si vzala, i když se Alžbětě zprvu nelíbil. Anežka o sobě neměla vysoké mínění, co se vzhledu týkalo, ani v dospělosti. *„Nejhezčí nevěsta jsem rozhodně nebyla, protože jsem byla hubené bidlo, ale šaty mi maminka ušila překrásné.*“⁵¹

Ve své práci se setkala se smrtí v mnoha podobách a přestala se jí bát. Začala znovu malovat, ale zase začala trpět úzkostmi o svého manžela. Aby neonemocněl, aby se mu něco nestalo, aby ji neopustil. *„Sama jsem však prožívala nejradostnější období svého života. Jenže já neumím být nikdy jenom šťastná, a tak jsem se současně děsila toho, co přijde, protože jsem věděla, že moje štěstí nemůže trvat věčně.*“⁵² I když se považovala za samotářku, která nejraději malovala, pro Honzu byla schopna udělat cokoli. Obrazy z té doby byly plné světla, z toho se dá vyvodit, že byla opravdu šťastná. Pak přišel den, který jí změnil život. Když Honza řekl, že by chtěl emigrovat. Anežce došla slova, která tenkrát Mirka pronesla: *„Najednou jsem*

⁴⁷ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 262.

⁴⁸ Tamtéž, s. 255.

⁴⁹ Tamtéž, s. 261.

⁵⁰ Tamtéž, s. 263.

⁵¹ Tamtéž, s. 265.

⁵² Tamtéž, s. 268.

s naprostou určitostí věděla, že Mirka, zatracená Mirka, závistivá Mirka, měla pravdu. Nevarovala mě z přátelství ani z dobré vůle, chtěla mi ublížit, ale měla pravdu.“⁵³ Myslela si, že si ji vybral kvůli příbuzným v zahraničí. Ona ale odejít nechtěla a nechtěla ani, aby odešel on.

Anežka byla vychována režimem. „Naučila jsem se oslovovat učitele a nadřízené soudruhu, poslušně jsem chodila na politická školení a prvomájové i listopadové manifestace, nacvičovala spartakiádní skladby, vyvěšovala vlaječky – samozřejmě i ty sovětské – na oslavu slavných výročí, podepisovala petice proti zrušným plánům imperialistických zemí a poctivě se účastnila pracovních sobot, abych i já přispěla ke zdárnému splnění pětiletého plánu.“⁵⁴ Nic neříkala, ale věděla, že neodejde. Nedokázala být šťastná mezi svými, nechápala, jak by mohla být mezi cizími a ani nevěděla, jak by měla být šťastná bez Honzy. A aby o něj nepřišla, zalhala. „A tak jsem řekla ano. Řekla jsem ano, ale myslela jsem ne. Věděla jsem, že ne.“⁵⁵ Byla rozhodnutá udělat vše proto, aby Honzovi zabránila odcestovat. Věděla, že ho zradí.

Při oblékání si dala záležet, a je nám to popsáno do detailu. Měla určitý záměr. „Potřebovala jsem vypadat důstojně, aby mě brali vážně, ale připadala jsem si jako školnice hrající si na paní ředitelku.“⁵⁶ V momentě, kdy na SNB řekla všechno, co věděla, čas i místo a svou výpověď podepsala, tím zradila svého muže, a byla si toho plně vědoma. Slíbili jí, že mu neřeknou, že to byla ona. V následujících chvílích si plně uvědomila dopad svých činů. „Sklouzla jsem na kolena, rukou se opřela o chodník, zaklonila hlavu a z hloubi plic se mi vydralo zavytí. Tělem projela bolestná křeč a neměla jsem sílu k dalšímu nádechu. Na zlomek vteřiny jsem zadoufala, že se už nikdy nedokážu nadechnout a upadnu do osvobozujícího nevědomí, ale nic takového jsem si nezasloužila.“⁵⁷ Jejího manžela zastřelili na schodech jejich domu při zatýkání, když se snažil ukrýt zbraň.

V této části života Anežce začala paranoia a strach z prozrazení. Přemýšlela o tom, že si něco udělá. Všichni ji litovali, ona se litovat nechala, a dokonce si myslela, že právem. „Vzpomínám si na neovladatelné záchvaty pláče, po kterých mě bolely plíce, beznaděj, prázdnotu, chlad sálající ze všech koutů a strach. Strach ze samoty, strach z budoucnosti, strach z toho, že pravda vyplave na povrch.“⁵⁸ Když už to bylo neúnosné, zasáhla Alžběta svojí

⁵³ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 271.

⁵⁴ Tamtéž, s. 273–274.

⁵⁵ Tamtéž, s. 274.

⁵⁶ Tamtéž, s. 276.

⁵⁷ Tamtéž, s. 280.

⁵⁸ Tamtéž, s. 282.

pragmatickostí, a vysvětlila Anežce, že na tak velký smutek nemá právo. V té chvíli Anežku napadlo, že to Alžběta ví.

Další týden už šla Anežka do práce a také se dozvěděla, že je těhotná. Poprvé slyšela, jak se Alžběta hádá s Ignácem, a to kvůli ní. Rozhodovala se, zda je pro ni těhotenství dobrá, nebo špatná zpráva. S jistotou očekávala holčičku, ale narodil se kluk. *„Prvorozené děti v naší rodině byly dcery a všechny osvědčené metody a předpovědi jako prstýnek zavěšený na niti a hádání podle tvaru břicha potvrzovaly, že se mi narodí holčička. Pro děvčátko jsem měla vybrané jméno, připravenou výbavičku i peřinky. Na děvčátko jsem se těšila.“*⁵⁹ Kvůli tomu, že ani nevymýšlela jméno pro chlapce, do papírů napsali první, které sestřičku napadlo. Radomír, po panu doktorovi. Kvůli tomu, že Radomír nebyl usměvavé miminko, přepadla ji paranoia z toho, že Radomír ví, co se stalo. *„Bála jsem se, že mě Radomír nemá rád, protože podvědomě tuší, co jsem provedla jeho otci.“*⁶⁰ Po rozhovoru s Alžbětou jí došlo, že šťastná matka rovná se šťastné dítě.

Jelikož neměla dobrý rok, rozhodla se to změnit a začala znovu malovat. Honza jí chyběl a vyčítala si, že nevidí svého syna. V duchu si to omlouvala. *„Dokázal by pochopit, že jsem ho zradila z té největší lásky? Že jsem ho udala jenom proto, že jsem ho nechtěla ztratit?“*⁶¹ Pokaždé, když byla sama, se jí v hlavě začaly objevovat černé myšlenky. Z toho se dá usuzovat, jaký byl v té době její psychický stav. *„Když jsem byla sama, z paměti se mi vynořovaly vzpomínky a vyčítavě mi připomínaly, že si nezasloužím být šťastná. Co tady ještě děláš, dorážely na mě. Nestačí Ti, co jsi způsobila? Čekáš, co špatného ještě provedeš?“*⁶²

Pracovala jako rehabilitační sestra a vztahy na pracovišti jí dělaly problém. Jejím vedoucím byl doktor Šimák, se kterým se jí přihodilo pár nepříjemných situací. Cítila k němu nelibost. Choval se zdvořile, ale vadil jí tón, kterým s ní mluvil, urážel ji. Znovu se jí začaly objevovat migrény i žaludeční nevolnosti. Nemohla jíst a špatně spala. Emočně byla nestabilní a nebylo těžké jí vyvést z míry. *„Rozbrečela jsem se, protože mě není těžké rozbrečet.“*⁶³ Výchova syna, pro ni také nebyla úplně jednoduchá. Alžběta se jí snažila pomáhat, ale Anežka na tom byla psychicky špatně, myslela si, že ji Radomír nemá rád. *„Já jsem nedokázala pochopit, proč mě lidé, které mám na světě nejraději a o které stojím nejvíc, od sebe odstrkují.“*⁶⁴ V práci se jí nelíbilo, řešila spory s panem Šimákem, malovat nemohla, protože

⁵⁹ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 287.

⁶⁰ Tamtéž, s. 290.

⁶¹ Tamtéž, s. 291.

⁶² Tamtéž, s. 292.

⁶³ Tamtéž, s. 299.

⁶⁴ Tamtéž, s. 301.

necítila radost a nedokázala malovat veselé obrazy. „Úzkost, která mě často a nečekaně přepadala v době po Radomírově narození, se ke mně už nevracela, ale přetavila se v lepkavý smutek ulpívající na všem, co jsem viděla, slyšela a dělala. Sama za sebe jsem se nedokázala na nic těšit ani plánovat budoucnost. I to malování za mě museli naplánovat jiní...“⁶⁵ Kvůli tomu, jak byla málomluvná, a ještě ke všemu skoro pořád s melancholickou náladou si pan Šimák myslel, že truceje a také jí to řekl. Nenapadlo ji, že by někdo mohl její chování považovat za trucování. Věděla, že pan doktor pije a má své epizody, taky věděla, jak mu k nim dopomoci, aby od něj měla pár dní klid. Když shodou okolností vypátrala, kdo je jeho milenka, tajemství jí natolik páliło, že mu ho při další příležitosti vmetla do tváře.

Po třech letech od smrti manžela se minulost vrátila. „Minulost se ke mně vrátila a připomněla mi, kdo jsem. Jsem žena, která zradila svého muže. Snažila jsem se nadechnout, ale dýchací cesty se sevřely v silné křeči a vlastní tělo mě přestalo poslouchat.“⁶⁶ Ozval se jí totiž pan Hrubý z bezpečnosti s tím, že by chtěli pár informací o panu Šimákovi. Snažila se dělat, jakože se jí to netýká, ale marně. A tak pod nátlakem strachu z vyzrazení, pocitu viny a ztížení běžného života, souhlasila. „Protože babi Králová neměla pravdu. Nebyla jsem jednou z nich, když jsem začala nosit pionýrský šátek. Nebyla jsem jednou z nich, když jsem vyvěšovala vlaječky a stála čestnou stráž u sousoší hrdinů. Nestala jsem se jí ani tehdy, když jsem zradila svého manžela. Jendou z nich jsem byla až od chvíle, kdy se ze mě stala donašečka.“⁶⁷ Jak je popsáno výše, byla vychována režimem, poslouchala a dělala to, co se očekávalo. Jenže donášet se jí nechtělo. „Mezi poslušností a ochotou donášet je velký rozdíl. Přestože jsem doktora Šimáka neměla ráda, bylo mi proti srsti ho špehovat. Rozhodla jsem se dělat mrtvého brouka.“⁶⁸ Když se do toho zamotala, přepadlo i ji podezírání, že na ni je donášeno, a dokonce z toho osočila doktora Šimáka. Podezírání o donášení na její osobu ji dostalo do situací, které byly zbytečně vyhocené. „Šimák měl pravdu, chovala jsem se hrozně. Nikdy jsem nebyla společenská, avšak od chvíle, kdy o mě projevila zájem Státní bezpečnost, jsem každého, kdo se mnou mluvil v duchu podezřívala, že špicluje.“⁶⁹ Jako odměnu za svoji snahu dostala „dárek“ v podobě tety Boženy z Německa, která mohla přijet na čtrnáctidenní dovolenou. Nakonec se s doktorem Šimákem sblížili natolik, že začal chodit k nim domů za Alžbětou, která mu šila oblečení. Pak už se v ní ale svářilo to, jak donášet na člověka, který k ní byl milý a pozorný.

⁶⁵ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 302.

⁶⁶ Tamtéž, s. 311.

⁶⁷ Tamtéž, s. 315–316.

⁶⁸ Tamtéž, s. 320.

⁶⁹ Tamtéž, s. 331.

Doktor Šimák přinesl Anežce kytku k svátku a ona ji odmítla. S tím přišlo poznání, že už nechce být sama. Šimák poté opět sáhl po lahvi alkoholu a nepřišel do práce. Anežka se vydala k němu domů, aby zjistila, jak to myslel. I přes svůj strach zarískovala a doktora si vzala za manžela. „*Pochopila jsem, že se jich už nikdy nezbavím. Můj život závisel na jejich libovůli. Nikdy už to nebude jinak.*“⁷⁰ Poté co se podruhé vdala, zjistila, že vlastně nic neumí a že se o ni celý život někdo staral. Když plánovali druhé dítě, opět jí přepadaly existenciální otázky, na které neuměla odpovědět. Stále se jí držela paranoia, že její syn ví víc, než by chtěla.

Později se dostala k práci, kterou chtěla dělat, ilustrovat knihy.

Co se týká oblékání, vkus po Alžbětě nezdědila. Kdyby bylo jen na ní, nosila by jen stejnokroj. „*Na Alžbětiny výtky jsem byla zvyklá, ale když i Jakub souhlasně pokyvoval hlavou, umínila jsem si, že se budu víc snažit. Nebylo mi to nic platné. Na módu jsem prostě neměla trpělivost ani buňky.*“⁷¹

Když zjistila, že soudruh Hrubý zemřel, dostala strach z toho, co přijde, kdo nastoupí na jeho místo. To způsobilo návrat migrén, doprovázený zvracením a nechutenstvím. Pak si ji předvolali. Jakub Šimák si myslel, že je to kvůli němu a jeho činnosti na poli medicíny. Anežka věděla své. Nic mu neřekla, ze strachu, aby o něj nepřišla. Nový soudruh se jí vyptával na manžela, a ona pochopila, že o minulosti nic neví. Bohužel, na ni sama nevědomky upozornila. Věděla ale, co dělat, aby si zachovala tvář. Ani po letech nenabyla dojmu, že by se od života něco naučila. „*Stále jsem čekala, kdy se s přibývajícimi roky dostaví moudrost a vyrovnanost, kdy mě opustí podivná rozháranost a kdy i já nabudu klidného štěstí a schopnosti nadhledu, které jsem viděla na Alžbětě. Nic z toho ale nemám v povaze.*“⁷²

Když nakladatelství, pro které Anežka pracovala, přešlo do rukou soukromníka, Anežka ztratila práci. O ilustrace k odborné literatuře nikdo nestál. Ani v jiných nakladatelstvích neměli zájem. Pomyšlení na návrat k práci zdravotní sestry v ní vyvolalo zoufalství. Nechtěla už pracovat pod tlakem a mít odpovědnost za lidské životy.

Při odtajňování archívů StB dostala strach, že by mohlo všechno vyjít najevo. Jakub šel zjistit do archívu, kdo na něj donášel a Anežka se bála, že se dozví, že to byla ona. Svůj život vnímala, jako houpačku. Jednou jsi dole, jednou nahoře. A až bude houpačka v nejnižším bodě,

⁷⁰ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 345.

⁷¹ Tamtéž, s. 355.

⁷² Tamtéž, s. 375.

chtěla vyskočit. „A že v tom nejhlubším bodě z houpačky sklouznu a nikdy, nikdy už nenednu zpátky.“⁷³

Rekapitulovala život před tím, než se rozhodla sníst prášky na spaní, které si měsíce shromažďovala. „Jmenuji se Anežka a narodila jsem se, protože moje maminka byla tvrdohlavá a neuměla prohrávat. I když jsem si to nijak nezasloužila, osud mi daroval hodně dobrého. Za všechno zlé, co mě potkalo si můžu sama. Vždycky jsem věděla, že mě jednoho dne minulost dostihne. A stane se to dnes, ve středu 22. května.“⁷⁴ Zase propadala depresi.

U Alžběty se seznámila s židem, který se přišel skoro po padesáti letech podívat na místo, kde vyrůstal. Alžběta mu po celou dobu schovávala jeho osobní věci, které byly v bytě, do kterého se po přidělení nastěhovali. Anežku zpražila tím, že jí se nic tak hrozného neděje. „Ty jsi měla vždycky sklony k melancholii.“ *Znělo to, jako kdybych byla postižena obzvlášť odsouzeníhodnou duševní chorobou. Probudilo to ve mně rozhořčení, ale než jsem stačila vymyslet odpověď, maminka pokračovala.*⁷⁵ Jakub v archívu našel, co hledal. Donášela na něj vrchní sestra. O Anežce tam naštěstí zmínka nebyla, pouze poznámka, ověřeno z jiných zdrojů. Na Anežku se nic neprovalilo a mohla začít žít život beze strachu.

⁷³ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 381.

⁷⁴ Tamtéž, s. 383.

⁷⁵ Tamtéž, s. 389.

5. Hana

Knihla obsahuje reálná fakta. Babička spisovatelky a její rodina prodělala tyfus. To se stalo pro spisovatelku námětem k napsání románu. Scénu, kdy Hana vyskakuje z okna nemocnice, prožila její babička. Odsun Židů, kteří byli transportováni z Meziříčí 14. září 1942, se stal tím, co zásadně ovlivnilo osud Hany. Při hledání historických rešerší k epidemii tyfu, která byla pro spisovatelku stěžejním tématem, stále více nacházela informace týkající se holocaustu. Ona ale nechtěla, aby toto téma zastínilo její hlavní námět. Proto vehementně vyvrací všechny domněnky o tom, že napsala knihu o holocaustu.

V knize se objevuje bolest, utrpení, zrada a nenávist, ale i láska, lidskost a humor. Prvotní impulz k hlavní zápletce, tyfem nakaženému žloutkovému věnečku, vzešel ze spisovatelčiny obliby tohoto zákusku. Stejně tak další významy věnečku jako symbolu nevinnosti a smrti odkazují k hlavní zápletce.⁷⁶ Kniha je rozdělena na tři oddíly – Já, Mira; Ti přede mnou a Já, Hana. Děj je zasazen do Velkého Meziříčí, rodného města spisovatelky a zahrnuje tři časová období, tři generace jedné rodiny. V knize je popsán příběh nenaplněného života, ale i téma naděje.⁷⁷

Jména Hana a Mira jsou skutečná, předlohu mají ve jménech dcer prezidenta židovské obce, Hellera. Spisovatelka chtěla, aby se na ně nezapomnělo a pokaždé, když jde kolem památníku obětem holocaustu, položí k jejich jménům kamínek.⁷⁸ Vyhlašování mrtvých, uzdravených a nemocných na náměstí v době tyfové epidemie, je pro spisovatelku v knize důležitý moment.⁷⁹

V jednom z rozhovorů Mornštajnová naznačuje dvojí význam názvu knihy.⁸⁰ První je jméno hlavní ženské postavy, druhý odkazuje na pocit hanby – hany, který cítili lidé přeživší koncentrační tábory.

⁷⁶ Věnečky mám ráda, i když přinesly smrt. Jak píše nejoblíbenější spisovatelka Alena Mornštajnová? TelevizeSeznam.cz. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma. Televize Seznam* [online]. Copyright © 1996 [cit. 26.01.2021]. Dostupné z: <https://www.televizeznam.cz/video/moje-mista/venecky-mam-rada-i-kdyz-prinesly-smrt-jak-pise-nejoblibenejsi-spisovatelka-alena-mornstajnova-64006891>.

⁷⁷ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017.

⁷⁸ Alena Mornštajnová: Opakované čtení je nejzajímavější. Začnete si všimnout všech krásných detailů. Hradec Králové. *Český rozhlas Hradec Králové* [online]. Copyright © 1997 [cit. 26.01.2021]. Dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/alena-mornstajnova-opakovane-cteni-je-nejzajimavejsi-zacnete-si-vsimat-vsech-8081207>.

⁷⁹ Alena Mornštajnová: Opakované čtení je nejzajímavější. Začnete si všimnout všech krásných detailů. Hradec Králové. *Český rozhlas Hradec Králové* [online]. Copyright © 1997 [cit. 26.01.2021]. Dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/alena-mornstajnova-opakovane-cteni-je-nejzajimavejsi-zacnete-si-vsimat-vsech-8081207>.

⁸⁰ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017.

Práva na filmové zpracování knihy už byla prodána, má i hraný trailer. Národní divadlo Brno uvádí představení Hana od června 2019.⁸¹ Román *Hana* je přeložen do mnoha jazyků.

5.1 Děj

V první části knihy nazvané *Já, Mira* popisuje devítiletá Mira svůj příběh. Jednoho dne se i přes zákaz, vydala s chlapci k řece. Při skákání po ledových krách neudržela stabilitu a spadla do vody, kde se málem utopila. Ten den její matka Rosa slavila narozeniny. Mira kvůli neuposlechnutí zákazu dostala trest v podobě odepření zákusku po obědě, který přinesla teta Hana. Zákusek byl ale dělaný z vody nakažené tyfem a trest jí zachránil život. První, komu se udělalo zle, byla její sestra Dagmarka, následoval bratr Otík, a nakonec celou její rodinu odvezli do nemocnice. Ji poslali za tetou Hanou. Když zjistila, že i tetě Haně je zle a blouzní, běžela pro pomoc. První kolemjdoucí jí pomohl zavolat záchranku. Mira nakonec skončila v péči matčiny kamarádky, Ivany Horáčkové, než se její rodina uzdraví.

Každý den se chodilo poslouchat na náměstí, kde se tlapačem vyhlašovalo, kdo se uzdravil, kdo je na tom beze změny a kdo bohužel zemřel. U Horáčkových se Mira sžívala s dětmi Idou a Gustavem i otcem Jaroslavem, kteří ji neměli v lásce. Ida se Miře snažila dělat naschvály a znepríjemňovat jí život. Jednoho dne se Mira rozhodla jít s paní Horáčkovou na náměstí a v rozhlase uslyšela, že mezi zemřelými je i její matka Rosa. Do týdne zemřel i zbytek rodiny, kromě tety Hany. Když sousedka zaslechla děti bavit se o tom, jak shodit Miru ze schodů, řekla to Horáčkovým. Jaroslav se proto rozhodl dojít za Hanou, aby si Miru odvedla k sobě. Tak začalo sžívání nemluvné tety Hany a Míry. První část knihy končí, když se po svatbě Mira s Gustavem stěhují do jejího rodného domu.

Ve druhé části s názvem *Ti přede mnou* se dovídáme, co bylo před Miřiným narozením. Jak babička Elsa, matka Rosy a Hany, dělala všechno proto, aby emigrovaly. Hana však kvůli své lásce k Jaroslavovi, otci Gustava, dělala zase všechno proto, aby nikam neodjely. Následné prozření Hany, když zjistila, že Jaroslav nic z toho, co jí slibuje, splnit nehodlá. Nevezme si ji za ženu, protože je židovka. Po ztrátě možnosti odcestovat, ukryjí Rosu, Haninu sestru, u Karásků, kde se Elsa starala o paní Ludmilu, a ta jí slíbila pomoc. Do transportu do Terezína nastoupili Hana s Elsou a Elsiny rodiče Greta a Bruno. V Terezíně se rozdělili a Elsa spolu s rodiči odjela dál na východ, kde našli smrt. Hana se v Terezíně protloukala, jak jen to šlo.

⁸¹ Alena Mornštajnová: Opakované čtení je nejzajímavější. Začnete si všimnout všech krásných detailů. Hradec Králové. *Český rozhlas Hradec Králové* [online]. Copyright © 1997 [cit. 26.01.2021]. Dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/alena-mornstajnova-opakovane-cteni-je-nejzajimavejsi-zacnete-si-vsimat-vsech-8081207>.

Otěhotněla a porodila syna. Po přiznání, kdo je otcem dítěte, jí syna odebrali. Lea, otce dítěte, poslali do transportu na východ. Druhá část knihy končí koncem války, svatbou Karla Karáska s Rosou a narozením Miry.

Třetí část *Já, Hana* vypráví Hana. Střídá se vzpomínání na koncentrační tábory se vzpomínkami na příchod do Meziříčí po válce, až po současnost. Přežití koncentračních táborů na ní zanechalo velké následky. Po příchodu domů nemluvila, byla apatická ke světu kolem. Na různá místa ukrývala kůrky od chleba. Se svou sestrou Rosou, Miřinou matkou, se scházela jen občas. Ke konci knihy se Hana zapojila do chodu domácnosti Miry. Začala si připadat potřebná a rodina se jí rozrostla o syna Miry a Gustava.⁸²

5.2 Mira

Jak již bylo zmíněno výše, postava Miry má základ v reálně žijící osobě, byla jí dcera předsedy židovské obce.⁸³ Postava Miry je definována ve dvou částech jako vypravěč. V části první se retrospektivně vrací k události, která zapříčinila její štěstí v neštěstí. „*Nikdy jsem nepochopila, proč dospělí dětem tvrdí, že se vyplácí být hodný a poslušný. Kdybych byla vzorná dcera, bylo by dnes moje jméno vytesané na náhrobním kameni jako jména maminčiných rodičů – babičky Elsy a dědečka Ervina, kteří umřeli dávno před mým narozením, nebo babičky Ludmily a dědy Mojmira, u jejichž hrobu jsme s maminkou pokaždé rozsvěceli svíčky v hnědých kelímcích, přestože jsme museli přejít až na horní konec hřbitova.*“⁸⁴

Na začátku příběhu o sobě Mira sdělila několik skutečností. Je jí devět let a jako většina dětí jejího věku je zvědavá a neposlušná. Myslela si, že není tolik hezká jako její kamarádka Jarmilka. Proto se rozhodla o přízeň kluků zabojevat jinak. Maminka vytušila, co má v plánu, a Mira jí zalhala, i když chápe, že by mohl následovat trest v podobě hrachové kaše, kterou nesnáší, nebo tělesný trest. „*Hrách jsem opravdu nesnášela a maminka to věděla, a tak když jsem odmlouvala nebo vyvedla něco, co jsem podle názoru rodičů dělat neměla, mívala jsem ho k obědu i k večeři. [...] V duchu jsem se ušklíbla a nahlas jsem řekla: „Pořád je to lepší, než když tatínek odepne řemen.“ Čemuž jsem se – častěji než moji dva mladší sourozenci – občas nevyhnula.*“⁸⁵ O vzhledu a oblékání Miry se z vyprávění moc nedozvíme, spíše se snaží popsat situace a okolnosti. Vyjadřuje své pocity i pohled na aktuální dění ve svém životě. Jako

⁸² MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7491-940-4.

⁸³ Valašsko zasáhla v roce 1954 nečekaná epidemie. A spisovatelka o ní napsala nečekaný bestseller | TelevizeSeznam.cz. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma | Televize Seznam* [online]. Copyright © 1996 [cit. 15.03.2021]. Dostupné z: <https://www.televizeznam.cz/video/vyzva/mornstajnova-psani-hany-bylo-tak-tizive-ze-jsem-se-musela-pustit-do-detske-knizky-332737>.

⁸⁴ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017, s. 11.

⁸⁵ Tamtéž, s. 15.

devítileté dítě zůstala sama bez své rodiny, která nepřežila tyfovou epidemii. Uzdravila se pouze teta Hana. Z vyprávění Miry můžeme vyvodit počáteční vztah s tetou Hanou, který se v průběhu příběhu vyvíjí a mění s okolnostmi života a přibývajícimi roky Miry. „*Já jsem se tety Hany bála.*“⁸⁶ Postupem času začíná tetu Hanu chápat: „*Její stavy mlčenlivé otupělosti mě už neděsily, ale moc mě zlobily.*“⁸⁷

Mira je postava kladná, o jejích vlastnostech se dozvídáme prostřednictvím jejího jednání a myšlení. Poté, co všechny členy její rodiny odvezli do nemocnice, zůstala sama a na přání maminky se vydala za tetou Hanou. „*Pán v bílém plášti zabouchl dveře sanitky a já jsem zůstala stát sama na chodníku před hodinářstvím. Nebyl tam nikdo, kdo by mi zakázal jít na půdu, do sklepa nebo třeba k řece. Nikdo, kdo by mě měl rád.*“⁸⁸

O tetě Haně neměla dobré mínění, a věděla, že se tetě Haně nebude líbit, že by u ní měla zůstat. Nebyla si jistá, jestli vůbec ví, jak se jmenuje, protože na ni teta nikdy nepromluvila. Do bytu Hany se dostala náhodou, protože dveře byli odemčené, a zjistila, že teta Hana je na tom také špatně. Mira zachovala duchapřítomnost a na ulici požádala kolemjdoucího o pomoc. Když tetu Hanu odvážela sanitka, přepadl ji pocit osamění a pochopila, že si bude muset pomoci sama. Šla ke své kamarádce Jarmilce, ale její matka ji odbyla, že u nich zůstat nemůže. Proto si udělala plán, a to jí dodalo odvalu. Chtěla zůstat sama doma, ale tam už jí čekala maminčina kamarádka Ivana Horáčková, která ji odvedla k nim domů. Nerozuměla tomu, jak je onemocnění závažné. „*Proč jsi ji sem vodila? Chceš, abysme všichni umřeli?*“ *Odpovědi jsem nerozuměla, ale zdálo se mi opravdu dost divné, že se takový velký chlap bojí malé holky.*“⁸⁹ V domácnosti pomáhala, a snažila se přijít na to, co se děje. S tetou Ivanou se musela vrátit do rodného domu, vyřídit dezinfekci a vzít si nějaké věci. Bylo to pro ni zvláštní, když tam nikdo nebyl. Po cestě zpátky se zastavily na náměstí, aby si poslechy hlášení. Nejdříve si připadala důležitá, pak ji polila hrůza. „*Předtím mě vůbec nenapadlo, že by maminka, tatínek, Dagmarka nebo Otík mohli umřít. Umírají přece jenom hrozně staří lidé, a tatínek vždycky říkal, že jeho vlasy nezešedly stářím, ale starostmi, a maminka neměla ani vrásku. A moji sourozenci byli ještě děti.*“⁹⁰ Slyšela, jak hlásili, že její maminka Rosa Karásková zemřela. „*Cítila jsem jen strašný žal, samotu a zimu a chtěla jsem taky umřít.*“⁹¹ Myslela si, že už jí nic horšího osud

⁸⁶ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017, s. 20.

⁸⁷ Tamtéž, s. 78.

⁸⁸ Tamtéž, s. 25.

⁸⁹ Tamtéž, s. 32.

⁹⁰ Tamtéž, s. 37.

⁹¹ Tamtéž, s. 38.

připravit nemůže. Pletla se, protože v tom týdnu zemřela celá její rodina. Vnímala jen stesk, samotu a strach z budoucnosti. V noci se jí zdálo, že je zpátky doma a vše je v pořádku.

Ivana pro ni byla důležitější než teta Hana, protože jí za dobu jejího pobytu u nich dokázala projevit více citu než Hana za celou dobu. Líbilo se jí, že teta Ivana jí odpovídala na otázky, což jiní nedělali, protože jinak jí říkali, že je zvědavá a bude brzo stará. Když se seznámila s dětmi Horáckových, nabyla dojmu, že se svět zase začal otáčet špatným směrem. Byly tam jasné nesympatie z obou stran. Nakonec celé dusno vyústilo v to, že si připadala nechtěná. „*Schoulila jsem se na bok, čelem ke stěně, a přála jsem si, abych umřela a byla s maminkou.*“⁹² Naschvály se stupňovaly, až jednoho dne vyvrcholily tím, že sousedka přišla říci Horáckovým, o tom, jak se děti bavily, že Miru shodí ze schodů. Miře došlo, že u Horáckových zůstat nemůže. Přála si, aby si pro ni maminka přišla. Přišla ale teta Hana. Rozbrečela se. „*I život vedle Idy a Gusty se mi zdál lepší než spolužití s tetou Hanou.*“⁹³ Měla z Hany strach, neodvážila se jí ani říct, že má u Horáckových všechny věci. Nemohla jít proto do školy a když Hana odešla na nákup prošmejdila byt. Už se Hany tolik nebála, spíš jí děsila její bezradnost. „*Teta chvíli mlčela a potom řekla: „Protože teď už nemůžu umřít.*“⁹⁴ Mira dostala pokoj po babičce Else, který měla Hana zamčený. Myslela si, že je v něm něco speciálního, když je zamčený a byla zklamaná, že je obyčejný. Pochopila to záhy, když šla s tetou Hanou k nim do rodného domu. Dolehly na ně vzpomínky.

Trápilo ji, že Haně na sobě tak málo záleží, a styděla se s ní ukazovat na veřejnosti. Jelikož jí Hana nic nezakazovala ani nepřikazovala, neměla potřebu to dělat. Byla velmi upovídaná, a na to, že jí Hana neodpovídá si po čase zvykla.

Její nejoblíbenější kniha byla o osiřelé Pollyanně. Měla ji tak ráda, že ji nevrátila do knihovny, a zkusila zalhat, že ji ztratila. I tak musela zaplatit pokutu. Peníze na ni si opatřila z peněz na obědy, a několik dní byla jen o chlebu. Považovala to za odpykání trestu. Měla dojem, že tetě je jedno, kde je, a kdyby se nevrátila, ani by si toho nevšimla.

Chování její kamarádky Jarmilky se změnilo, a tak se jí zeptala proč. Zastala se tety Hany, když o ní Jarmilka řekla, že je bláznivá. Slovy svojí matky ji vysvětlila, že Hana je „*duševně unavená*“. Jarmilky matka si ale nepřála, aby se ony dvě kamarádily. „*Já si to nemyslím, opravdu ne, ale maminka říkala, že už je to na tobě vidět. Že vedle tety pustneš a že*

⁹² MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017, s. 47.

⁹³ Tamtéž, s. 67.

⁹⁴ Tamtéž, s. 72.

si nepřeje, abys byla moje nejlepší kamarádka. A navíc jsi prý Žid.“⁹⁵ Zeptala se tety Hany, co to znamená, a ta jen ukázala na vytetované číslo na předloktí. Ke Stejskalům stejně nemohla, tak se s Jarmilkou rozhodly, že půjdou do Miřina rodného domu. V deseti letech už se nepovažovala za malé dítě. Mira byla velká čtenářka, a postupem času se jejím plánem stalo prosadit se na poli literatury. Díky svému studiu ve škole začala chápat, co se asi dělo v její rodině.

Během prvního roku soužití s Hanou nastala situace, kterou Mira pochopila až zpětně. Hana jí spálila pruhované pyžamo. *„Několikrát naprázdno otevřela bezzubá ústa a vypadala přítom jako kapr na suchu. Mrtvé oči jí začaly podivně plavat a tehdy to nebyla ona, kdo utekl z kuchyně, ale já. Z výrazu jejího obličeje jsem poznala, že teta je v právu a já jsem ta zlá, a cítila jsem se provinile.*“⁹⁶

V den Miřiných narozenin, i přes veškerou snahu dát tetě Haně najevo, že bude mít narozeniny, jí Hana ani nepopřála. Miře to bylo natolik líto, že se rozhodla zůstat přes noc na půdě rodného domu a nevrátit se k ní. Po svítání pelášila domů a doufala, že si teta Hana ničeho nevšimla. Její chování se jí nakonec zdálo dětinské a pošetilé. Hana seděla za stolem a Mira poznala, že na ni Hana čekala a bála se o ni. Mezi vzlyky se Mira Haně omlouvala a objímala jí kolem hubeného pasu. Hana sice nic neřekla, ale pohladila Miru po hlavě. *„Znala jsem její děs z doteků a věděla jsem, že je to nejvyšší projev přízně, jakého se mi od ní může dostat. Toho rána po svých třináctých narozeninách jsem pochopila, že mě přece jenom má někdo rád.*“⁹⁷

Po nějaké době potkala Gustu, který se jí moc líbil. Přes všechno, co si prožila, byla optimistická. *„V šestnácti letech se nechcete vracet ke smutným vzpomínkám a myslet na smrt. Chcete žít pro přítomnost a pro budoucnost.*“⁹⁸ Mira začala chodit s Gustou, a tetě Haně se to vůbec nelíbilo. V Gustovi našla svého blízkého člověka. Místo toho, aby šla po maturitě studovat, neplánovaně otěhotněla. Svatbu měli pouze se svědky, protože jeho rodiče se zlobili a Hana nikam nechodila. Rozhodli se nastěhovat do Miřina rodného domu. Vzpomínky na dospělejší rodiče se Miře vytrácely z paměti. *„Od smrti mých rodičů uplynulo už skoro desetiletí a čas proměnil hluboký smutek v tichou lítost. [...] V kuchyni jsem už neviděla maminčin stín, na schodech jsem neslyšela tatínkovy tiché kroky a nepamatovala jsem si ani, jako barvu měly oči mých sourozenců.*“⁹⁹

⁹⁵ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017, s. 79.

⁹⁶ Tamtéž, s. 87.

⁹⁷ Tamtéž, s. 89.

⁹⁸ Tamtéž, s. 95.

⁹⁹ Tamtéž, s. 105–106.

V příběhu se Mira vyvíjí, proto se jedná o postavu plastickou. Podle Hodrové pak postavu – definici. Jméno Mira koresponduje i s životem postavy: „*Týden nato jsem se narodila já a rodiče mi vybrali jméno Mira, což prý znamená mírná, přívětivá a zázračná. Mírná nejsem určitě, o přívětivost se snažím, a pokud jde o zázraky, provázejí mě od samotného narození až doposud. Zázračný byl můj příchod na svět, zázrakem jsem přežila tyfovou epidemii, a tak mi snad další zázraky pomůžou naplnit mé sny.*“¹⁰⁰

Podle Hany měla Mira zvučný, pronikavý hlas, před kterým nebylo úniku.

5.3 Hana

O Haně se dozvídáme mnoho informací. Ve druhé kapitole, *Ti přede mnou*, vystupuje Mira jako vševědoucí vypravěč. Popisuje nám Hanu jako dívku rostoucí do krásy, která byla tvrdohlavá, urputná a která za to zaplatila vysokou daň. To si uvědomila, až moc pozdě. Hana o své kráse věděla. „*Hana stála v ložnici před toaletním stolem a rozčesávala si vlasy. Křídla třídílného zrcadla nastavila tak, aby se viděla ze všech stran, a zálibně pozorovala, jak se jí černé prameny lesknou a splývají po zádech až pod pás. [...] Byla štíhlá jako herečky ve filmech, měla úzké boky a ploché břicho, ale prsa byla podle jejího soudu moc velká.*“¹⁰¹ Oči měla hnědé stejně jako její sestra. Zde se jedná o přímou charakteristiku. Postava Hany prošla obrovskou duševní změnou, vše, co se jí v životě stalo, se jí podepsalo na zdraví jak fyzickém, tak mentálním. Prožitky z koncentračního tábora z ní udělaly úplně jiného člověka. Přesto všechno v sobě našla dostatek sil, aby se postarala o jediné sestřino přeživší dítě. Je vnímána jako postava ne zcela kladná, a to pro svoji nemluvnost a apatii. Jméno Hana je židovské, dostala ho po matce proroka Samuela.

Maminka předala starost o domácnost čtrnáctileté Haně. Naučila ji vařit a starat se o neduživou sestru Rosu. Jako vzorná a poslušná dcera to Hana nesla statečně a snažila se matce pomáhat. „*A Hana matku poslechla, protože byla zvyklá poslouchat. Časně ráno vařila a odpoledne, po návratu ze školy, pečovala o hubenou Rosu.*“¹⁰² Ráda pletla a u toho snila o svém budoucím životě, o muži a dětech. Byla šikovná, a sousedky si k ní chodily pro rady.

Hana se zamilovala do Jaroslava, a ten se pro ni stal ztělesněním jejího snu o dokonalém muži. Zde nastal zlom v chování Hany, přestala být ta poslušná Hana, protože pro Jaroslava byla schopná lhát i své matce. Hana byla Židovka. Když Hanina matka zjistila, že se schází

¹⁰⁰ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017, s. 233.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 123.

¹⁰² Tamtéž, s. 116.

s Jaroslavem, byla smutná, zklamaná a dostala strach. Po vyostřené hádce s Hanou, kdy jí řekla, že ví, že se s Jaroslavem schází, jí oznámila svůj plán o emigraci. Hana si myslila, že matka zbytečně přehání. *„Byla poslušná dcera, ale tentokrát se rozhodla, že matčino přání nesplní. Nevzdá se Jaroslava a neodjede do Anglie. Maminka s Rosou budou muset odjet bez ní.“*¹⁰³ Toto rozhodnutí, jí nakonec změnilo celý život, protože udělala vše proto, aby neodjely. Když si Hana po dokončení školy začala uvědomovat závažnost situace, i to, že Jaroslav se k ničemu nemá (svatba), začala sama sebe utěšovat, že zůstane s Jaroslavem a věřila, že budou šťastní.

Hana měla jednu jedinou kamarádku, Ivanu, která s ní přestala kamarádit, aniž by to Hana tušila, kvůli Jaroslavovi. Ten jí nakonec za Ivanu vyměnil. Znovu neuposlechla matku při její prosbě o odeslání dokladů potřebných k získání víz pro odjezd sestry Rosy. Když jí o měsíc později došlo, co provedla, snažila se běh událostí zvrátit.

Ušila si svatební výbavu, aniž by tušila, že Jaroslav už dávno není její Jaroslav, ale Ivanin. Prozření přišlo ve chvíli, kdy jí Jaroslav řekl, že si myslel, že pochopila, že neměl v plánu oženit se s Židovkou. Velmi brzy poté pochopila, co to znamenalo být Židovka. Časem k Jaroslavovi cítila už jen pohrdání a nechuť.

Zazlívala matce, že při odchodu do transportu vybrala sestru a schovala ji u Karáskových. V noci před transportem Hana přemýšlela o tom, že ve svých třidvaceti letech nemá žádný život, a doufala, že na ni nějaký čeká tam, kam měli namířeno.

Z pohledu Miry byla stále oblečená v černém a nemluvná.

V kapitole *Já, Hana* o sobě Hana sdělila naprosto vše. Je zde vševědoucím vypravěčem. Seznamuje čtenáře se životem v koncentračním táboře. Následně pak se životem po válce a tyfovou epidemií. Nedokázala se smířit s tím, že ona, která po životě tolik neprahla, přežila, kdežto ti, kteří měli pro koho žít, jsou mrtví. Popisuje se jako vyhublá ženská v plandavých šatech, pánských kotníkových botách, která se i v létě choulí v saku. S bílými vlasy a bezzubými ústy.¹⁰⁴ Bylo jí tenkrát šestadvacet let, ale do normálního života se nevrátila. Když je v roce 1942 odváželi, popisuje situaci takto: *„Nohy se mi třásly strachem a chtělo se mi brečet, ale snažila jsem se nedat na sobě nic znát.“*¹⁰⁵ Dbala na radu matky, která odjela i se svými rodiči transportem na východ, udržet se v Terezíně co nejdéle, i když nechápala proč. Zde nastal zlom a Hana zůstala na všechno sama.

¹⁰³ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017, s. 141.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 238–239.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 240.

Strach – tak Hana nazvala svého druha, byl s ní neustále. „*Strach z transportů, trestů, hladu, nemoci a osamění.*“¹⁰⁶ Více než hlad ji trápily smutek a samota, poznala ale, že v koncentračním táboře má kamarádku. „*Zašátrala jsem rukou a nahmátla jsem bramboru. Velkou bramboru. Ano, Jarka byla kamarádka. Brambora toho byla důkazem.*“¹⁰⁷

Další zásah do psychiky mladé dívky musela být bezesporu i nechtěná ztráta panenství v chlívku jako „poděkování“.

Po příchodu po válce do Valašského Meziříčí bylo patrné její psychické vyčerpání. Hana o sobě smýšlela jako o žluté hvězdě, transportním číslem 79, přechodné obyvatelce Terezína a šestimístním číslem v Osvětimi, ale už ne jako o slečně Haničce, kterou byla před válkou. „*Položila jsem lokty na pult, opřela jsem se čelem o dřevěnou desku a rozbrečela se. Brečela jsem nahlas, vzlykala jsem a sténala, lapala po dechu a zajíkala se.*“¹⁰⁸ Věděla, že fyzicky vypadá špatně a lidé ji litují. „*Přibrála jsem sice už dvanáct kilo, ale do mé předválečné váhy mi pořád ještě scházelo dalších patnáct.*“¹⁰⁹ Je patrné, že na vzhledu jí absolutně nezáleželo. „*Toho léta po válce mi už vlasy nepadaly, ale rostly úplně bílé a místy mezi nimi prosvítaly lysiny. Doktor říkal, že časem zhoustnou, ale bílé už asi porostou pořád. Jako kdyby na tom záleželo! [...] To ale pan Urbánek vidět nemohl, a proto si myslím, že ho ze všeho nejvíc vyděsila bezzubá pusa, propadlé tváře a oči. Moje oči toho viděly tolik, že se schovaly hluboko, hluboko do důlků a zakryly se těžkými víčky.*“¹¹⁰

Po návratu z koncentračních táborů bylo pro Hanu těžké odpovídat na dotazy, které jí lidé kladli, i když odpověď znala, nikdy by ji nevyslovila. Nesnesla cizí doteky a na Miru se dívala jako na někoho, kdo jí ukradl Rosu. Dobu strávenou v Terezíně vnímala jako trest. „*To kvůli mně se maminka ocitla kdesi daleko na východě a Rosa, žije-li vůbec, se schovává u cizích lidí. Obětovala jsem je milostnému poblouznění k člověku, jehož obličej jsem si už nedokázala vybavit. Terezín byl trest za mou hloupost.*“¹¹¹

Největší ztrátu pocítila tehdy, když ji donutili předčasně porodit a syna ji odebrali, aniž by ho viděla. Řeči o tom, jak byli lidé v táborech chráněni před bombardováním, a jak neustále dostávala rady, jak se má vzchopit, nelitovat se a žít dál, ji uvrhly do ještě většího mlčení. „*Neměla jsem proč žít, ale neuměla jsem umřít.*“¹¹² Podle Hany, duše, která dělá člověka

¹⁰⁶ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017, s. 253.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 255.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 250.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 250–251.

¹¹¹ Tamtéž, s. 273.

¹¹² Tamtéž, s. 280.

člověkem, v ní už nebyla. „*Odjela s mou rodinou na východ, ztratila se v ulicích terezínského ghetta, uvízla v dobytčím vagonu mířícím na východ, rozpustila se v táborovém bahně a shořela v osvětivských pecích.*“¹¹³ Perzekuce v Osvětimi ji dovedla k bodu, kdy se rozhodla spáchat sebevraždu skokem do elektrického plotu, až už nebude moci. Toto rozhodnutí jí dodalo pocit svobody.

Ve dnech po válce jí pomáhaly jednotvárné činnosti, které jí nepouštěly do hlavy myšlenky na prožitá traumata a hlasy lidí z druhého břehu. Vnímala Rosin cit, a byla jí vděčná, i když jí vděk nedokázala vyjádřit slovy. Devět let se snažila vrátit zpátky do běžného života, ale uvízla v minulosti. Den, kdy měla sestra třicáté narozeniny, si vybavovala jasně a přesně, protože byl poslední, který s ní strávila. A byla to ona, kdo chtěl sestře udělat radost a koupil v cukrárně žloutkové věnečky. „*Lidem, které má ráda a kteří mají rádi mě, nosím neštěstí. To vím už dávno. Maminka umřela, protože jsem zdržovala náš odjezd do Anglie. Odsoudila jsem na smrt Lea, protože jsem nedokázala držet jazyk za zuby a označila ho jako otce svého dítěte. [...] Neochránila jsem ani našeho chlapečka. [...] A najednou byla i Rosa a její rodina mrtvá, a já jsem žila dál. Opravdu jsem zůstala naživu jenom proto, abych způsobila další neštěstí?*“¹¹⁴ Dávala si za vinu smrt svých blízkých i Lea, spoluvězně z koncentračního tábora, kterého označila za otce svého dítěte. Přála si umřít s nimi.

Když se Jaroslav objevil u jejích dveří s tím, aby si přišla pro Miru, vyplavaly na povrch všechny emoce, které v ní vyvolával. Vztek! Jemu dávala za vinu vše, co se jim stalo, a Miru jim nehodlala nechat.

Jak strašný prožitek musela Hana zažít je dost patrné z psychického rozpoložení. „*Radili mi, že mám zapomenout, protože nechtěli slyšet to, co bych mohla vyprávět. Báli se zbytečně. Zapomenout jsem nemohla, vzpomínky mám vytetované v hlavě navždy jako číslo na levém předloktí. Mluvit o nich bych ale nedokázala.*“¹¹⁵

Když Haně poděkoval Miřin manžel, za to, že se o Miru postarala, začala konečně plakat. „*To odpoledne jsem vyplakala všechno, co se ve mně nahromadilo za posledních dvacet let.*“¹¹⁶ To, že se Miry ujala, Hanu zachránilo, i když to tak zpočátku nevypadalo. Mira vnesla Haně do života novou energii. Postupem času se začaly hlasy a kruté vzpomínky na minulost

¹¹³ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017, s. 280.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 291.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 299.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 305.

upozadovat a přibývaly ty, díky kterým chtěla ještě žít. Vysvětlení, proč přežila tyfovou epidemií, je takové, že tyfus už jednou prodělala v koncentračním táboře.

6. Tiché roky

Román *Tiché roky* vypráví o vnějších událostech, které nemohly postavy ovlivnit. Všichni si za průběh svého života mohou sami. Tlak z vnějšku byl velký a oni neudělali nic, čím by ho ovlivnili. Největší chyba byla hlavně v komunikaci.

Podle autorky je kniha o tom, jak se spolu lidé nedokáží domluvit, jak si ubližují slovy, nebo spolu vůbec nekomunikují, jak dokáže být slovo použito jako zbraň.¹¹⁷

Střídají se kapitoly dcery a otce, na začátku každé kapitoly je identická věta z konce předchozí kapitoly. Má to značit propletenost osudů. Čtenáři vidí to, co postavám uniká. Kniha má svoji audio verzi, kterou čte Klára Suchá a Miroslav Hanuš. Spisovatelce se namluvení knihy moc líbí.¹¹⁸

Děj knihy se odehrává napříč dějinami Československa od roku devatenáct set třicet pět až po devadesátá léta 20. století. V knize nalezneme vztahové soulady i rozklady dvojic jedné rozvětvené rodiny. Postoj člověka ke komunistickou totalitou deformovaným dějinám. Objevuje se konkrétní úhel pohledu i ten obecný, intimní rodinný a veřejný historický.

V jedné domácnosti vedle sebe žijí lidé, kteří se ve skutečnosti neznají.

6.1 Děj

Příběh začíná tím, že Bohdana navštívila babičku v nemocnici a ona ji oslovila Blanko. Bohdana začala pátrat po rodinné historii. Chtěla zjistit, kdo to byla Blanka, a proč ji tak babička oslovila. Děj knihy sleduje dva životní příběhy – dcery Bohdany a otce Svatopluka, přesvědčeného komunisty. O Svatoplukově příběhu se dozvídáme skrze vypravěče, který stojí mimo děj.

Bohdana vypráví o svém dětství s otcem, který ji podle ní nemá rád, ale kterému se přesto snaží zalíbit ze všech sil, a otcovou druhou ženou Bělou. V kapitolách o Svatoplukovi nám vypravěč popisuje jeho život a lásku k Evě, se kterou měl dceru Blanku, jež ale z nedbalosti způsobí dopravní nehodu s následkem smrti. Svatopluk jí pomohl utéct do zahraničí, i když to bylo proti jeho morálním zásadám a režimu, který uznával. Bylo mu jasné, že tím s Blankou

¹¹⁷ Slova i mlčení zraňují v Tichých rocích jako zbraň | Kavárna Host. *Kavárna Host* [online]. Dostupné z: <https://kavarna.hostbrno.cz/clanky/slova-i-mlceni-zranuji-v-tichych-rocich-jako-zbrane?fbclid=IwAR3nqt7StnEnZEivzxiUZxMnoM9pp3JL1Mnh9Q6f6uTSkppan6Fya96aluY>.

¹¹⁸ Alena Mornštajnová o svých knihách, vášních a cestování | OL4you - Olomoucký lifestyle web. OL4you - Olomoucký lifestyle web [online]. Dostupné z: <https://www.ol4you.cz/alena-mornstajnova-o-svych-knihach-vasnich-a-cestovani/>.

ztratí kontakt. Při nařízeném soudním procesu zjistil, že mu Blanka lhala o událostech, které se staly při dopravní nehodě. Jeho život se obrátil vzhůru nohama. Byl sesazen a podmíněčně vyloučen ze strany. Z Prahy se s Evou přestěhovali do Meziříčí. Na Svatopluka začalo doléhat, že podlehl Blančiným lžím, že to nebyla nešťastná náhoda. Kvůli tomu zradil své ideály a začínal pocíťovat vztek a zatrpkllost. Jeho matka mu to celé dávala za vinu. Blanka jim poslala jediný pohled, se zprávou, že se má dobře. Ona si užívala, a oni za ni nesli následky.

Eva zatoužila mít další dítě a Svatopluk na to přistoupil. Těhotenství a porod byl ale pro Evu velmi těžký, a nikdy se z toho úplně nezotavila. Když byly Bohdaně dva roky, Eva zemřela. Svatopluk to Bohdaně dával za vinu, nedokázal se smířit s Evinou ztrátou, a to se odrazilo na jejich vztahu. Způsobil Bohdaně šok, po kterém přestala mluvit. Svatopluk to ale neřešil.

Bohdana byla pro něj připomínkou jeho ztráty i selhání. Bral ji jako nutnou povinnost, i když chápal, že ona za to nemohla.

Čas strávený ve školce, při vyzvedávání Bohdany pokaždé protrpěl. Až po nějaké době vzal Svatopluk na milost učitelku Bělu, ke které Bohdana vzhlížela.

Po revoluci začal Svatopluk čekat na Blančin návrat, i když neudělal nic proto, aby ho našla.

Bohdana se se Svatoplukem starala o zahradu a on si po čase zvykl na její přítomnost a dokonce se na ni těšil. Jednou šel sázet salát, dostal mrtvici a probudil se až v nemocnici. Nemohl se pohnout a ani mluvit. Měl postiženou levou stranu těla, a byla jen malá šance, že se mu podaří obnovit hybnost, ale jemu se to podařilo. S Bohdanou ho sblížilo to, že se o něj po mrtvici starala, a dokázal to, co předtím ostatní – dorozumět se s ní beze slov.

Bohdaně se podařilo vypátrat Blanku a ta se vrátila, aby mohla požádat otce o odpuštění.

6.2 Bohdana

Vypravěčkou kapitol pojednávajících o dceři je Bohdana. Celé vyprávění je tvořeno z jejích myšlenek, je totiž nemluvná. Nechtěla mluvit, ne že by nemohla. Dozvídáme se, co předcházelo situaci, kdy Bohdana mluvit přestala. V kapitolách otce vystupuje vševědoucí vypravěč a popisuje Bohdanu jako dítě. Narodila se tři týdny před termínem, a byla druhé dítě, dalo by se říci „náhrada“ za prvorozenou Blanku. Její matka Eva ji pojmenovala Bohem daná, tzn. Bohdana. Matka Bohdany, Eva, na tom byla fyzicky špatně a Svatopluk to nesl těžce. *„Všechnu svou lásku dávala dítěti, které z ní vysálo život. Dítěti, které si pořídili, aby jim*

nahradilo Blanku, aby vyplnilo jejich prázdnotu. A které mu Evu ukradlo.“¹¹⁹ Už od mala měl otec Bohdany pocit, že je kukačka, protože se mu zdálo, že není nikomu podobná. Když matka zemřela, Bohdana plakala, babička ji utěšovala a frustrovaný otec si na ní vybil vztek. „Vymrštil se z postele, seběhl ze schodů, vrazil do kuchyňských dveří, popadl Bohdanu za ramena, zatřásl s ní a zařval: „Máma nepřijde, tak už ji nevolej, nikdy nepřijde, rozumíš?“ Znovu s ní zatřásl a odstrčil ji od sebe tak prudce, až odletěla o dva metry dál a narazila do kuchyňské skříňky. [...] Doširoka otevřenýma očima zírala na řvoucího otce a trásla se po celém těle. Chvěla se, pusinku měla pootevřenou a v očích výraz nechápavého zděšení.“¹²⁰ Po tomto incidentu Bohdana přestala mluvit, a pokaždé když otec vešel do místnosti, vlezla pod stůl. Otec se na ni stejně neptal. Pokud si otec vůbec všiml, že Bohdana nemluví, bylo mu to jedno, protože mu nezáleželo na tom, co s ní bude. Dali ji do jeslí. Všichni tam o ní říkali, jak je hodná. Babička si o ní myslela, že hodná je, ale divná. Bohdana byla samotářská a uzavřená. Babička ji také srovnávala s Blankou (její sestrou). Po čase si Bohdana na přítomnost otce v místnosti zvykla. Už se neschovávala za gauč nebo pod stůl, ale nikdy se na něj nedívala. Byla pro otce povinností. „Život pro něj nebyl radostí, ale povinností. A povinností pro něj byla i Bohdana.“¹²¹ I když se s ní otec snažil někdy komunikovat, Bohdana se snažila spíše utéct. Podle něj byla zakřiknutá a bojácná.

Ve školce si oblíbila jednu paní učitelku a té se stále držela a zbožně na ni koukala. Učitelce začalo být divné, že Bohdana vůbec nemluví, ale správně drží tužku a dobře kreslí, byla trpělivá. Otec měl pocit, že ji učitelka rozmazluje, ta se ale bránila, že pouze chce, aby věděla, že ji má někdo rád. Babička už péči o ni a domácnost nezvládala, tak řekla otci, že si ji neměl pořizovat, když se o Bohdanu nechce starat. „Pokrčila rameny, jako kdyby nad Svatoplukem už dávno zlámala hůl, utáhla vnučce gumičku na culíku, až to zabořilo, a hodná holka Bohdana se stáhla do svého koutku v kuchyni s pocitem, že něco provedla, i když úplně přesně nevěděla co. Něco ale muselo být špatně, když se otec mračil a babička se zlobila.“¹²²

Bohdana nebyla nadšená, že ji tahali po terapiích. Doktoři říkali, že mluvit může, tak jistě začne.

Když otec vyhazoval svoji matku z domu, Bohdana byla u toho a celé to viděla. „Holčička stála pod schody, ruce si tiskla na uši a vyděšeně pozorovala, co se mezi dospělými

¹¹⁹ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Tiché roky*. Brno: Host, 2019, Host, 2019. ISBN 978-80-7577-911-3, s. 206.

¹²⁰ Tamtéž, s. 208.

¹²¹ Tamtéž, s. 214.

¹²² Tamtéž, s. 232.

odehrává. ¹²³ To se taky stalo její první vzpomínkou na babičku. Bohdana často netušila, odkud se vzalo to napětí, a přemýšlela, zda za to může ona. S babiččíným odjezdem se Bohdana smířila velmi rychle. Všichni ji totiž srovnávali s Blankou a Bohdana podvědomě cítila, že ji nemají rádi. Považovali ji za náhradnici.

Bohdana si s Bělou utvořila zvláštní druh komunikace, k níž nepotřebovaly slova. Bohdana zarytě mlčela a otec jí podezíral, že ho tím mlčením trestá, protože s Bělou určitě mluví. Bohdana se nechtěla učit znakovou řeč, vyhovovalo jí to dorozumívání, které měli, i když otec si to nikdy neosvojil. Bohdana nepromluvila ani při svém svatebním obřadu, aby řekla ANO. Když otěhotněla, zavládlo mezi ní a otcem jakési příměří. *„Bohdana se tvářila dost překvapeně, jako kdyby od něj něco takového nečekala, ale pak nechávala těžké kyblíky u pěšinek a na oplátku mu pomohla se zazimováním skleníku, do kterého nikdy dřív ani nevstoupila.* ¹²⁴ Pocity Bohdany jsou nám zprostředkovány skrze její vyprávění. V momentě, kdy babička na smrtelné posteli oslovila Bohdanu jménem Blanka, začala Bohdana pátrat po své minulosti. Z fotografie se dozvěděla, že maminka ji považovala za zázrak, dar z nebes. Pro otce byla podle ní přítěží. Nevyrůstala s maminkou Evou, protože ta umřela dva roky po jejím narození, ale s Bělou, druhou otcovou manželkou. Když začala pátrání po tom, kdo je Blanka, stala se z ní sběratelka vzpomínek. Začala si psát do sešitu myšlenky a události. Až po letech se ukázalo, jak důležité události jsou, jak dokáží ovlivnit životy lidí, a i pouhé slovo dokáže vztah dvou lidí poznamenat na dlouhou dobu. Zápisky směřovala člověku, kterého v minulosti ztratila.

Otec byl na Bělu hrubý a nezdvořilý a Běla se ho snažila před Bohdanou omlouvat. *„Jen ona o mém otci mluvila jako o tatínkovi. Smutný, nešťastný, unavený, přepracovaný – to byla slova, kterými Běla svého manžela omlouvala, a já jsem jí ráda věřila.* ¹²⁵ Bohdana přestávala být dítětem, začínala nahlížet do světa dospělých.

Všimla si, že řeč Bělina těla říká něco jiného než slova, která Běla vysloví. Běla byla nešťastná a Bohdana se bála, že ji ztratí. Sice jí nikdy neřekla, maminko, ale byla pro ni nejlepší matkou, jakou si mohla přát. *„Dávala mi lásku a pocit bezpečí, byla mým štítem před otcovými špatnými náladami i okolním světem.* ¹²⁶ Jednou Bohdana, jako osmileté dítě, vklouzla k otci do pokoje, protože s ním chtěla poslouchat hudbu. Vzal ji za ruku a beze slova odvedl do kuchyně. *„Ano, chtěla jsem poslouchat a taky jsem měla pocit, že hudba je něco, co máme*

¹²³ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Tiché roky*. Brno: Host, 2019, ISBN 978-80-7577-911-3, s. 243.

¹²⁴ Tamtéž, s. 269.

¹²⁵ Tamtéž, s. 17.

¹²⁶ Tamtéž, s. 18.

*s otcem společně, a já jsem přece potřebovala patřit do jeho světa... Ale neuměla jsem tu myšlenku vyjádřit, a tak jsem jen stála, připadala si provinile, a nevěděla jsem proč.*¹²⁷ Při takovýchto vzpomínkách si uvědomovala, že otec není a nikdy nebyl dobrý manžel.

Bohdana se od Běly chtěla dozvědět něco víc o rodinné historii před svým narozením, ale Běla ji odmítla. Proto prohledala zásuvky a v jedné našla fotografie. Když ji Běla načapala, jak se prohrabuje fotografiemi, zalhala jí, že nic nehledá. V okamžiku, kdy Běla slyšela přicházet Bohdanina otce, znejistěla, a Bohdana schovala jednu skupinovou svatební fotografii svých rodičů pod tričko. Fotografii si v pokoji pořádně prohlédla, a schovala ji pod knihu, i když věděla, že její otec k ní do pokoje nikdy nevstupuje. S Bělou měly rituál. Četly spolu knihu, kterou vybraly. *„Byla to naše společná chvílka na konci dne, náš rituál, na který jsme se obě těšily.*¹²⁸

Bohdana dala dohromady plán, jak bude pokračovat v hledání lidí z fotografie, kde byly i jejich jména. Když zjistila, že někdo zamkl zásuvku s fotografiemi, byla překvapená. Neznámá místa v ní vyvolávala úzkost, o to větší pak neznámá místa, plná cizích lidí, přesto došla na poštu pro telefonní seznam, aby mohla vyhledat jména lidí z fotografie. Výsledkem bylo čtrnáct jmen a dvacet tři adres. Odhodlání jí nechybělo, a doma napsala dvacet tři stejných dopisů. Byla nedočkavá, ale po čtrnácti dnech se jí některé vrátily nedoručené. Pak se jí jednoho dne otec zeptal, zda mají ve škole za úkol sestavovat nějaký rodokmen. Bohdana měla připravenou kamufláž – sešit z rodinné výchovy, kde byl namalovaný košatý strom s políčky na jména. Ta byla vyplněna jen u jejích rodičů. *„Mlčení má tu výhodu, že vás nikdo nemůže přistihnout při lži a každý si vaše mlčení vysvětlí po svém. Otec považoval moje pátrání za školní úkol, a tak jsem si mohla být jistá, že pravdu neodhalí.*¹²⁹ Neměl ani zájem o to, ve které je třídě, a do školy na schůzky chodila Běla.

Později dostala jeden dopis. Stála v něm nelichotivá slova o jejím otci. Začala litovat, že se do pátrání pustila, protože měla strach, že pootevřela dveře minulosti, kterou chtěli její rodiče nechat za sebou. Na Vánoce jim přišla pohlednice, kde nějací Řehákoví nechávali pozdravovat i Blanku. Znovu zvítězila zvědavost, protože pohlednice záhadně zmizela ze stolku s letáky.

Bohdana už od školy na popud Běly chodila k psychologce, kvůli své nemluvnosti. Neměla to ráda a ani otec z toho nebyl nadšený. *„Nemůžeš pomoci někomu, kdo o tvou pomoc*

¹²⁷ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Tiché roky*. Brno: Host, 2019, ISBN 978-80-7577-911-3, s. 19.

¹²⁸ Tamtéž, s. 22.

¹²⁹ Tamtéž, s. 25.

nestojí. Dej té holce pokoj.“ Byl to jeden z těch případů, kdy jsem s ním souhlasila.“¹³⁰ Její nejlepší kamarádka byla Zuzana, ale ani tu nepozvala domů, když ji občas doprovodila před dům. Měla strach, aby se ke kamarádkám otec nechoval stejně chladně jako k ní a Běle. Díky zápiskům zůstaly některé okamžiky jejího života tak živé, že si dokázala vybavit barvy i vůně, které onen určitý den doprovázely. Zjistila, že Běla babičku přece jen znala lépe, než si myslela. Soucítila s Bělou, když na ní byl otec zlý. „Postavila jsem se vedle ní, pohladila jsem ji po ruce a začala sbírat s ní. [...] A že budu Běle pomáhat a nebudu jí přidělovat zbytečné starosti, aby už nikdy neplakala.“¹³¹

Když se otec vrátil od sestry, se kterou vyklízeli byt po jejich matce, ani se s Bohdanou nepozdravil. „Ani nezpomalil. Nechyběl mi, to ne, ale přesto mi bylo líto, že se za mnou nezastavil. Možná za těch pár dní úplně zapomněl, že jsem na světě, a kdybych zmizela, vůbec by mě nehledal.“¹³²

Bohdana měla takzvané „šťastné lidi“, to znamenalo, že když je ten den potkala, nemohlo se jí přihodit nic zlého.

Když ji přijali na střední školu, sedla si na parapet a přemýšlela. „Na širokém okenním parapetu jsem sedávala pokaždé, když jsem si potřebovala rozmyslet něco důležitého.“¹³³ Průmyslovku si jako střední školu vybrala ze dvou důvodů. Zaprvé proto, že tam chtěla jít se Zuzanou, která jí ulehčovala vstup do neznámého prostředí, protože byly kamarádky od první třídy. Zadruhé proto, že si myslela, že tím udělá radost otci, protože podle něj byly humanitní obory k ničemu. Měla odhodlání. „Na světě je hodně lidí – zvědavých i lhostejných, dobrých i špatných – a já se musím naučit mezi nimi žít, přestože schovat se někam do kouta a jen se dívat by bylo mnohem jednodušší.“¹³⁴ Byla samotářská a hodně lidí pohromadě ji vyvádělo z míry. Pochopila, proč Zuzka vybrala první lavici. „Protože jsem vážně docela chytrá, došlo mi, že do první lavice nás usadila, poněvadž ji o to požádala Běla.“¹³⁵ Překvapení ze sebe samé nastalo ve chvíli, kdy se ukázalo, že deskriptiva, technické předměty a rýsování jsou pro ni jako stvořené. Utíkala k rýsování před tichem v domě. Dokázala rozeznat několik druhů ticha. „Ticho našeho domu bylo nervózní a křehké, naplněné nevyřčenými slovy. Hrozilo, že se protrhne a všechna zadržovaná slova se vyhrnou ven, zůstanou viset ve vzduchu a už nikdy se

¹³⁰ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Tiché roky*. Brno: Host, 2019. ISBN 978-80-7577-911-3, s. 55–56.

¹³¹ Tamtéž, s. 59.

¹³² Tamtéž, s. 82.

¹³³ Tamtéž, s. 85.

¹³⁴ Tamtéž, s. 87.

¹³⁵ Tamtéž, s. 88.

na ně nepodaří zapomenout.“¹³⁶ V bezpečí se cítila, tam kde to znala. Věřila, že vše kolem ní je živé a místnosti v domě jí připomínaly osoby, které v nich trávily čas. Kuchyň byla jako Bělina náruč, obývací pokoj připomínal tátu a její pokoj byl přátelský. Až když Bohdana chodila na střední školu, Běla se smířila s tím, jaká je, a že jiná nebude.

Bohdana potřebovala zjistit, co se dělo před jejím narozením, aby se cítila úplná. Začínala se vzdávat naděje, že se to někdy dozví. Měla strach, že by mohla zjistit něco, co vlastně ani vědět nechce. Když umřela teta Doubravka, pochopila, že i otec je schopný mít někoho rád.

Když se seznámila s Martinem, deníkové zápisky se staly stručnějšími. Bohdana byla šťastná, skoro šťastná. Měla strach z toho, co přijde. Otec chtěl, aby s Martinem zůstali bydlet ve vile. Věděla, že to otec nedělá kvůli tomu, aby si byli na blízku. Chtěl mít vedle sebe Martina. Chápala, proč tomu tak je, a tajně si přála, aby tak, jak mluvil s Martinem, mluvil i s ní. Všimla si, jak se Běla mění a otci se začala vyhýbat i ona. Přestěhovala se z horního patra vily do přízemí a Bohdaně bylo líto, že se uzavírá do sebe. Vysvětlovala si to tím, že jí s Martinem chce dopřát soukromí.

Svatba byla malá a Bohdana se vdávala v bílých letních šatech. Svatební cestu si naplánovali do Paříže, a moc se na ni těšili. Tam poprvé zalitovala, že nevystudovala vysokou školu. „*V Paříži jsem pochopila, že jsem udělala chybu, a slíbila jsem si, že už nikdy nepřipustím, aby mi obavy zabránily naplnit moje sny.*“¹³⁷ Po návratu domů, zjistili, že se Běla odstěhovala. Bohdana měla pocit, že otec by byl radši, kdyby se nevrátila. „*Ani ho nenapadlo zeptat se, kde jsem já. Možná by byl nejraději, kdybych se domů nevrátila a nadobro mu zmizela ze života... jako Běla*“¹³⁸ Rozbrečela se, ale když do místnosti vešel otec, nechtěla, aby věděl, že brečí. Cítila, že se na ni dívá, jako by ho svým pláčem rozčilovala. Běla jí napsala dopis, ve kterém jí vysvětlila své počínání. Bohdana se snažila starat o Běliny levandule a květiny na zahradě, ale nedařilo se jí to a ony postupně chřadly. Do bytu v přízemí, kde kdysi bydlela Běla, nechodila, protože si tam nepřipadala vítaná. Bez Běliny přítomnosti vše působilo prázdně a studeně. Otec ve vile skoro vůbec netopil a Bohdana se domnívala, že mu to vyhovuje, kvůli jeho chladnému srdci. „*Vždycky říkal, že vytápět všechny místnosti je plýtvání, ale já si myslím, že chlad více vyhovoval jeho studenému srdci.*“¹³⁹

¹³⁶ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Tiché roky*. Brno: Host, 2019. ISBN 978-80-7577-911-3, s. 89.

¹³⁷ Tamtéž, s. 173.

¹³⁸ Tamtéž, s. 174.

¹³⁹ Tamtéž, s. 198.

Martin se snažil vztahy mezi otcem a Bohdanou napravit, protože nemohl pochopit jejich odstup. Všichni se cítili osamělí, jen každý jinak. Středeční večere se pro Bohdanu staly psychicky náročnými. „*Někdy jsem byla ze společného večera tak vyčerpaná, že jsem se po návratu do našeho bytu vytratila do koupelny a tam jsem se rozbřečela.*“¹⁴⁰ Za slzy se před Martinem styděla a skrývala je.

Otec odešel do důchodu za nedlouho poté, co se od nich Běla odstěhovala. Bohdana ho podezírala, že ho Bělina i její přítomnost obtěžovaly, a proto chodil stále do práce, i když už v důchodu být mohl. Bohdana trpěla klaustrofobií, neměla ráda stísněné prostory, a proto ani nechodila do sauny, kterou otec společně s Martinem vybudovali na zahradě.

Cítila, že pro svého otce nebyla dostatečně dobrá. „*Jeho heslem bylo všechno dělat na sto procent a nic nezanedbat. Dobré bylo jen to, co bylo dokonalé. Není divu, že nemohl přijmout dceru, která jeho přísné měřítko nesplňovala.*“¹⁴¹

Pracovala v architektonickém studiu, které založil její manžel spolu se dvěma kamarády.

Nedařilo se jí otěhotnět, ale ani nad tím nepřemýšlela. Když si to později uvědomila, a začala uvažovat proč, doktor jí sdělil, že je zcela v pořádku. Došlo jí, že se brání podvědomě, nechce přivést dítě do světa, ve kterém se necítila bezpečně, a také měla strach, aby nebylo postižené stejnou vadou jako ona. Chyběla jí Běla, jako její opora. Kvůli tomu, že nemohla otěhotnět, začala pátrat a zkoušet různé způsoby. Bylinky, cviky, meditace, terapie. Léčitelka jí řekla pravdu, kterou si nechtěla přiznat. „*Jste jako strom bez kořenů, řekla mi. Takový strom nemá plody. Až ve svém světě zakořeníte, otěhotníte.*“¹⁴² Vyjádřila za ni pocit, se kterým žila celý život. Rozbřečela se a léčitelka ji objala. „*Nemám ráda doteky cizích lidí. Vyhýbám se přeplněným místům, kde se o sebe lidé bezděky otírají a vdechují pachy ostatních. Ale v tu chvíli mě neobjímala cizí žena, byla jsem v náručí své maminky.*“¹⁴³

Ve chvíli, kdy otec odveze utratit jejich psa Zuba a ani jí nedá možnost se s ním rozloučit, pocítí skoro nenávist. „*Otec Zuba odvezl k veterináři a vrátil se bez něj. Nedal mi ani příležitost, abych se s ním rozloučila. V tu chvíli jsem k otci pocítila něco velmi podobného nenávisti.*“¹⁴⁴

¹⁴⁰ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Tiché roky*. Brno: Host, 2019. ISBN 978-80-7577-911-3, s. 199.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 201.

¹⁴² Tamtéž, s. 223.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 221.

Měla pocit, že otce znovu zklamala, byla pět let vdaná a bezdětná. Po návštěvě léčitelky, se na svět začala dívat jinýma očima. Přestala litovat toho, co nemá, ale soustředila se na to pozitivní, co umí a čím by mohla být prospěšná. Znovu se vrátila k deníku a už ho psala i svým dětem, které se jednou narodí. Chtěla, aby věděly, že se na ně moc těšila, jaké mají kořeny a že na tento svět patří. Ona sama nevěděla o své matce nic, pouze znala podobu z fotografií, ale nic z toho, co měla ráda, jaké měla sny, myšlenky nebo přání. Nic neví ani o otci, i když s ním žije pod jednou střechou, protože si k sobě nenašli cestu. Byly doby, kdy si myslela, že není biologická dcera, protože okolnosti jejího narození byly podivné. Litovala toho, že si nejsou s otcem blízcí. „*Dívala jsem se na osamělou postavu na zahradě a chtělo se mi plakat. Ten člověk dole je můj otec. Jiného už nikdy mít nebudu. Měli bychom si být blízcí, těšit se z přítomnosti toho druhého a být si oporou. Místo toho jsme se odpuzovali jako dva stejné póly magnetů, vyhýbali jsme se jeden druhému a neměli jsme si co říct.*“¹⁴⁵ Podařilo se jí otěhotnět a došlo jí, že za normálních okolností takto rozcitlivělá není. Těhotenství jí přidalo na klidu.

Otce postihla ve skleníku mrtvice a na nějakou dobu ho upoutala na lůžko. Později chodil jen stěží, hybnost levé ruky byla omezená a ztratil schopnost mluvit. Bohdana se o něj musela starat. Když byl ještě v nemocnici, při hledání céděček, které mu chtěla přinést na poslušání, objevila přání, na kterém bylo stejné písmo, jako v dopise, který jí před lety přišel a kde se psalo, že její otec je svině. Díky rehabilitacím se otcův stav zlepšoval. Zprvu se jí zdálo nespravedlivé, že se o něj musí starat. „*Otec se ke mně jako ke své dceři nikdy nechoval. Neprojevil mi ani kousek citu. Neobjal mě, neřekl mi, že mě má rád. A už mi to nikdy neřekne.*“¹⁴⁶ Nechtěla první rok života své dcery zasvětit péči o otce. Svářily se v ní pocity zodpovědnosti i obavy, proto se rozhodla požádat o pomoc Bělu. Ta ji ale odmítla pomoci, s tím, že jejímu otci věnovala dost času ze svého života (dvacet let) a už nechce. Bolelo to obě ženy, ale Běla to tak viděla. Pro Bohdanu bylo zvláštní být s otcem v jedné místnosti. Musela se snažit uhodnout, co potřebuje, nemohla ho přehlížet. „*Ted' jsme ale utéct nemohli. Museli jsme se snažit udělat ticho mezi námi méně tíživé a nepříjemné.*“¹⁴⁷

Zahrada ležela ladem, a když Bohdana chtěla najmout firmu, která by se o zahradu starala, její manžel řekl, že zahrada čeká na jejího otce.

Dcera Bohdany, Petruška, přispěla k tomu, aby se ticho mezi Bohdanou a jejím otcem proměnilo. Bohdana přemýšlela, jestli se na ni taky někdy díval, tak jako se dívá na Petrušku.

¹⁴⁵ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Tiché roky*. Brno: Host, 2019, ISBN 978-80-7577-911-3, s. 249.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 275.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 278.

Napětí mezi nimi postupně mizelo. V domě se rozhostil poklid, po kterém Bohdana celý život toužila. Pokaždé se jí ulevilo, když se otec vrátil z procházky.

Otec ji i teď dokázal zpražít pohledem, který znala z dětství, věděla, co to znamená. „*Okamžitě jsem pochopila, že naše sblížení má své meze.*“¹⁴⁸ Bohdaně vrtalo hlavou, co otec stále dělá na počítači, a tak se mu tam jednoho večera podívala. Zjistila, že vyhledával jméno, kterým ji oslovila babička před tím, než zemřela. Bohdana se znovu dala do pátrání. Došla k názoru, že Blanka musí být otcova sestra, ale nebyla si jistá, a tak došla za Bělou a vyptávala se. Běla jí ale řekla, ať se zeptá otce, a dál to nerozvíjela. Bohdana se snažila najít Blanku přes sociální sítě, ale nedařilo se jí to a po čase to vzdala. Pak jí jednou přišla zpráva od ženy, jež hledala své rodiče, které tu nechala při odchodu do zahraničí. Bohdana pochopila, že Blanka je její sestra. Rozbrečela se. „*Byla jsem na světě téměř tři desetiletí, a netušila jsem, že mám sestru. Kdyby Blanka neutekla za hranice, vůbec bych se nenarodila. Proč mi nikdo neřekl, že jsem jen náhradnice?*“¹⁴⁹ Začala se se sestrou srovnávat. Ze smutku byl najednou vztek. Na chvíli přemýšlela, že by zrušila facebookový profil a o Blance by nikomu nic neřekla. Potom se ale vžila do postavení svého otce, který přišel o dceru, a znovu se rozbrečela. Ne kvůli sobě, ale kvůli Blance, která neměla tušení, že jejich matka už nežije, a myslela si, že se s rodiči setká. Bohdana se rozhodla Blance co nejšetněji sdělit, že z její rodiny zůstalo jen torzo. Napsala jí úplně vše, i to, že jí dá přečíst své zápisky, aby věděla, jak žili. S Blankou si od Vánoc dopisovala a Blanka měla na jaře přijet. V té době se už otec s Bohdanou dokázal dorozumět beze slov, jako to před ním dokázala Běla i Martin.

¹⁴⁸ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Tiché roky*. Brno: Host, 2019, ISBN 978-80-7577-911-3, s. 283.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 289.

7. Shrnutí

V této kapitole bych ráda shrnula poznatky z rozboru ženských hrdinek z vybraných knih.

Všechny prožily složité životní situace a všechny je zvládly podle svých možností. Ve *Slepé mapě* se Anežka poprala se svojí melancholickou povahou a úzkostmi, Alžběta za svůj život prošla nelehkými zkouškami a zvládla je s pragmatičností sobě vlastní. V *Haně* Mira dokázala čelit strachu z osamění a tety Hany, Hana si prožila peklo na zemi, a i přesto se ve chvíli, kdy to bylo potřeba, snažila vzchopit a postarat se o Miru. Bohdana se v *Tichých rocích* popasovala s rodinou historií a nerudným otcem. Všechny měly společné rozpadlé rodiny a velké události dějin. Nic nebylo tak, jak si vysnily, ale tím se nenechaly zlomit. Věk se dozvídáme jen u dětí, nebo při nějaké zásadní události, jinak se dá pouze usuzovat.

Z nepřímé prezentace můžeme vyvodit, že Mira byla houževnatá. Když zůstane sama, musí se s nastalou situací smířit, což se jí podaří rychle. Odvážná, protože i když se Hany bála, zůstala s ní. Zvídavá, protože hledala odpovědi na své otázky. Dokázala zachovat chladnou hlavu v situaci, kdy nalezne Hanu ve vážném stavu. Když ztratila knihu, poradila si, kde vzít peníze na pokutu. Naučila se odpouštět, jinak by si nemohla vzít Gustu za manžela. Byla trpělivá, na Hanu netlačila a snažila se jí ulehčit návrat do běžného života.

Hana byla žena, která, i když tvrdí, že by chtěla umřít, musí mít sílu žít. Jinak by nemohla nastalé životní situace zvládnout. Uvědomí si, že jediná přeživší, Mira, potřebuje, aby se o ni někdo postaral. Rozhodně ji nechce nechat u Horáckových. Neodpustila jim křivdu z minulosti. Hana je postava přizpůsobivá, s pevnou vůlí, protože je schopná změnit své zaběhlé zvyky. Ztratila všechny své blízké a myslela si, že vlastní vinou. V situaci, kdy se Mira nevrátí domů, má o ni strach, ale dá to najevo způsobem sobě vlastním. Mira pochopí, že se o ni bála. Nesouhlasí s Miřiným výběrem Gusty jako partnera. Kvůli svým špatným zkušenostem z minulosti s Gustavovým otcem má strach, aby Gustav Miře neublížil, ale smířila se s tím. Když ji Gustav poděkoval, že tu pro Miru byla, podaří se jí vyplavit veškeré nahromaděné emoce za posledních dvacet let.

U Alžběty se z překonávání nelehkých životních situací dá vyvodit, že Alžběta byla pragmatická žena, která si šla za svým. Byla také přizpůsobivá, vždy se znovu dokázala postavit na nohy. Neměla ráda nejistotu, a proto se rozhodla být šťastná, znamenalo to pro ni určitý příslib jistoty. Její tvrdohlavost ji dovedla ke každému vytyčenému cíli. Anežce byla oporou. I když neoplývala taktem, Anežka se vždy dokázala po rozhovoru s ní vzchopit. S Ignácem měla šťastné manželství a našla v něm to, co hledala.

Ze spousty situací lze usuzovat, že Anežka byla hodně úzkostná, ale úzkosti neměly reálný základ. Neměla o sobě vysoké mínění. Nebyla kamarádká, spíše samotářská, proto jí navazování kontaktu dělalo potíže. V okamžiku, kdy udá Honzu, se naplno projeví její sobeckost, obava ze ztráty blízké osoby a paradoxně zaviní to, čeho se nejvíc obávala. Žije s pocitem, že bude za své činy potrestána, a to se odráží v jejím psychickém rozpoložení. Neměla stanovený cíl jako její matka, žila tím, co se jí naskytlo.

U Bohdany můžeme jen hádat, nakolik je její nemluvnost chtěná a nakolik už po tak dlouhé době fyzicky nemožná. Celý život žije s přesvědčením, že je nechtěná, protože si tak vykládá otcovo chování. Přilne jedině k Běle, která byla ze začátku její učitelka v jeslích. Z toho vyplývá, jak moc se musela v dětství cítit osamělá. Je zvědavá, proto se rozhodne pátrat po člověku z minulosti, o které nic neví. Dokáže vymyslet krytí, aby nikdo nezjistil, o co se pokouší. Dostane odpověď, která se jí nelíbí, a vzápětí dostane strach, z toho, co by mohla zjistit. Proto s pátráním na nějakou dobu přestane. Je odvážná, překonává své strachy z neznámých míst a cizích lidí. V domě vnímá několik druhů ticha, i to, jakým dojmem působí místnosti. Při návštěvě léčitelky jí dojde, že pocity, které cítí, jsou naprosto přirozené a normální, a uleví se jí. Má velké odhodlání, nakonec se jí Blanku vypátrat podaří. Nejprve se cítí podvedená, naštvaná, ale vzápětí se dokáže vžít do otcovy situace. Je tedy empatická, což se projeví i ve chvíli, kdy se musí starat o otce poté, co prodělá mrtvici. Nebo když po návratu ze svatební cesty zjistí, že Běla od nich odešla. Je jí to sice hodně líto, obrečí to, ale pochopila, že Běla s otcem nebyla šťastná a jen se kvůli ní obětovala a má právo na vlastní život.

S Blankou se srovnává, má pocit, že je něco míň. Ve stínu Blanky žila po celou dobu, aniž by to tušila. Byla s ní nepřímou srovnávaná babičkou i otcem.

O vzhledu nám nebylo řečeno mnoho, pouze u Hany byl vzhled a oblečení hlavním tématem a důvodem, proč se jí lidé stranili a vyhýbali se jí. Koncentrační tábory, hlad a utrpení udělaly s jejím vzhledem své. „*Znavená žena v černém vytahaném svetru, dlouhé sukni, šněrovacích botách a šátku staženém do půlky čela vedla městem ubrečenou rozcuchanou devítiletou dívenku oblečenou jen v lehké propínací zástěře a v domácích trepkách na nohou.*“¹⁵⁰ O svůj zevnějšek se Hana z části začala starat až v okamžiku, kdy si Miru odvede domů, aby se jí tolik nebála. „*Měla na sobě dlouhou bílou plátěnou košili a vypadala v ní ještě hubenější a ubozejší než ve svém černém svetru. Bílé vlasy měla stažené do copu a jediné, co na ní bylo černé, byly oči.*“¹⁵¹ A po nějaké době je na Haně poznat změna vzhledu. „*Byly úplně*

¹⁵⁰ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017, s. 68.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 69.

*bílé, ale stejně husté, jako jsem měla já. Bud' jsem si na ní zvykla, nebo v poslední době přibrála na váze, protože se mi zdálo, že už nemá tváře tak propadlé a bradu špičatou jako dřív.*¹⁵² To je největší posun od okamžiku, kdy je její vzhled popsán po návratu z války.

Vnějšímu vzhledu ostatních postav není přikládán důraz a je zmíněn jen okrajově, stejně tak, co se týká oblečení. Jen v některých situacích, jako třeba svatba, nebo když chtěla postava na někoho zapůsobit, je vnější vzhled popsán.

Všechny ženské postavy mají společnou vytrvalost a houževnatost. I přes nepřízeň osudu, za který si v některých případech mohly samy, se snaží najít nejlepší řešení, ať už prací na sobě (Hana, Anežka), nebo pro své okolí (Alžběta, Bohdana). Největší posun můžeme vidět na postavě Hany, a to v mentální i fyzické rovině. Všechny hrdinky popíší rodný dům i vztahy v rodině. Dozvídáme se, co předcházelo jejich narození, i za jakých okolností k tomu došlo. Mira i Bohdana ztratily matku v dětství (Mira v devíti letech, Bohdana ve dvou letech), Hana a Alžběta v mládí. Jediná Anežka o matku nepřišla. Jazyk, kterým hrdinky hovoří, je odrazem jejich mentálního rozpoložení. Bohdana kvůli traumatu z dětství nemluví vůbec, Hana nemluví skoro vůbec, pouze v nejnútnejších případech. Alžběta s Anežkou jsou málomluvné, jen Mira, dalo by se říci, je upovídáná. Jak Mira, tak Bohdana, jsou odhodlané zjistit něco o své minulosti. Nakonec se jim to podaří, a pochopí souvislosti se situací, která nastala.

U všech rozebíraných postav má vlastní jméno určitý význam, jak již bylo zmíněno. Všechny hrdinky mají jméno i příjmení. Pouze Bohdana s Alžbětou jsou nazvány přezdívkami. Bohdana – Dankou, osloví ji tak Běla v dopise na rozloučenou, když odcházela od jejího otce. Alžběta – Bětuškou (to oslovení nesnášela), tak jí směl oslovit jen Ignác. Přezdívky se objeví pouze jednou za celou knihu.

Alžběta s Hanou mají rády ruční práce, Hana vyšívala a háčkovala, Alžběta šila. Bohdana měla talent na technické věci. Anežka ráda malovala a Mira milovala čtení.

Mira mluvila o Haně jako o tetě Haně, uvádí zde rodinnou příslušnost. Pouze Bohdana s Mirou měly blízkou přítelkyni, kterou si našly už na základní škole. Alžběta o tu svoji přišla záhy, protože umřela na záškrť. Všechny hrdinky měly problém svěřit se.

Jejich myšlenky se dozvídáme pouze formou vnitřního monologu. V té je řečeno vše o přáních, zklamáních, tužbách. Také mají společný motiv – strach. Anežka z prozrazení svých činů, Bohdana z toho, že by vypátrala něco, co by se jí nemuselo líbit, Hana z toho, že je

¹⁵² MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017, s. 80.

nepotřebná, Alžběta z nejistoty a Mira z budoucnosti. Pouze u Alžběty se jedná o materiální stránku.

Dalším společným motivem je smrt. Smrt blízké osoby, se kterou se musí smířit. Některé jsou za to nepřímo odpovědné, nebo si to alespoň myslí. Alžběta má pocit, že smrt maminky je odplata od hlídače, který byl nakažen tuberkulózou, Anežka udá svého manžela, kterého při zatýkání zastrelí. Miře zemře celá rodina na tyfovou epidemii a ona si myslí, že je to trest za neposlušnost. Hana si vyčítá, že kdyby se tenkrát nesnažila zmařit cestu za hranice, nemusela být její rodina zabita v koncentračním táboře. Bohdanu zase ze smrti své ženy viní otec, protože pro Evu bylo těhotenství a následný porod příliš těžký.

8. Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo charakterizovat vybrané ženské postavy v románech Aleny Mornštajnové, a najít jejich společné rysy.

V teoretické části jsem představila a shrnula přístupy ke zkoumání zabývající se typologií postav. K tomu jsem zvolila knihy od Petra A. Bílka *Hledání jazyka interpretace: k modernímu prozaickému textu*, Lubomíra Doležela *Narativní způsoby v české literatuře* a Bohumila Fořta *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání* a další. Dále jsem seznámila se samotnou autorkou a jejími díly *Slepá mapa*, *Hana*, *Tiché roky*. Představila jsem knihy a hrdinky, které jsem si ke své práci vybrala. Postupovala jsem po jednotlivých dílech, snažila jsem se nastínit, za jakých okolností vznikly, jejich děj a vybrané ženské postavy charakterizovat na základě získaných teoretických poznatků.

Z hlediska Tzevana Todorova, jsou naše hlavní ženské postavy, charaktery, tzn. psychologicky determinované. Podle rozlišení postav Edwarda M. Fostera jsou postavami plastickými. Působí jako skuteční lidé, jsou nepředvídatelné a dokáží překvapit, avšak podle Daniely Hodrové jsou postavami – definicemi, protože vypravěčky jsou samy hrdinky, proto je nám vše vysvětleno. Vypravěč je postavou v příběhu, zároveň autor je vypravěčem, jedná se tedy o faktuální vyprávění. V situaci, kdy je nám popsáno, co předcházelo mlčení Bohdany se jedná o autorskou vyprávěcí situaci (vnější perspektiva). Často najdeme nevlastní přímou řeč, kdy se jedná o vnitřní promluvu postav, a o to, co nechtějí, nebo mají strach říci nahlas. Hlavně u postavy Bohdany a Anežky.

Alena Mornštajnová ve svých knihách ukazuje, jak události, ať ovlivnitelné, nebo neovlivnitelné, dokáží převrátit život vzhůru nohama. Hrdinky se nevzdají, a i přes nepřízeň osudu bojují o lepší život. Vždy se jedná o smíření se se situací a uvědomění si lidských hodnot, jako jsou soucit a pomoc. Vědomí, že člověk není na těžké životní zkoušky sám, mu dá pocit, že je zvládne. Lidé nemusí být pokrevní příbuzní, aby soucítili s ostatními a snažili se jim pomoci. Ve všech vybraných dílech měly hrdinky problém s komunikací, což jim stěžuje život, sám o sobě pro ně už tak dost těžký.

V projektové části jsem se věnovala autorskému čtení v Komunitním centru Klementinka v Mladé Boleslavi. Popsala jsem přípravu i samotné setkání a posléze jsem zhodnotila akci.

9. Seznam použité literatury

9.1 Primární literatura

MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7577-425-5.

MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7491-940-4.

MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Tiché roky*. Brno: Host, 2019. ISBN 978-80-7577-911-3.

9.2 Sekundární literatura

DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0418-0.

FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. Theoretica & historica. ISBN 978-80-85778-61-8.

BÍLEK, Petr A. *Hledání jazyka interpretace: k modernímu prozaickému textu*. Brno: Host, 2003. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-080-5.

GENETTE, Gérard. *Fikce a vyprávění*. přel. E. Brechtová. 1. vyd. Brno – Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2007. 98 s. ISBN 978-80-85778-00-7.

CHATMAN, Seymour. *Dohodnuté termíny. Rétorika narativu ve fikci a filmu*. přel. B. Ptáčková, L. Ptáček. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. 259 s. ISBN 80-244-0175-4.

CHATMAN, Seymour. *Příběh a diskurs. Narativní struktura v literatuře a filmu*. přel. M. Orálek. 1. vyd. Brno: Host, 2008. 328 s. ISBN 978-80-7294-260-2.

STANZEL, Franz K. *Teorie vyprávění*. přel. J. Stromšík. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988. 322 s.

TODOROV, Tzvetan. Kategorie literárního vyprávění. přel. J. Šrámek. In *Znak, struktura, vyprávění*. P. Kylvoušek. 1. vyd. Brno: Host, 2002. s. 142-179. ISBN 80-7294-016-3.

TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. přel. J. Pelán, L. Valentová. 1. vyd. Praha: Triáda, 2000. 336 s. ISBN 80-86138-27-5.

ZACHOVÁ, Alena. Modelovost v současné literatuře psané ženami. In *Žena v české a slovenské literatuře*. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozofickopřírodovědecká fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví, 2006. s. 200-204. ISBN 80-7248-380-3.

9.3 Internetové zdroje

Věnečky mám ráda, i když přinesly smrt. Jak píše nejoblíbenější spisovatelka Alena Mornštajnová? TelevizeSeznam.cz. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma. Televize Seznam* [online]. Copyright © 1996 [cit. 10.01.2021]. Dostupné z: <https://www.televizeznam.cz/video/moje-mista/venecky-mam-rada-i-kdyz-prinesly-smrt-jak-pise-nejoblibenejsi-spisovatelka-alena-mornstajnova-64006891>.

Alena Mornštajnová: Opakované čtení je nejzajímavější. Začnete si všimnout všech krásných detailů. Hradec Králové. *Český rozhlas Hradec Králové* [online]. Copyright © 1997 [cit. 26.01.2021]. Dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/alena-mornstajnova-opakovane-cteni-je-nejzajimavejsi-zacnete-si-vsimat-vsech-8081207>.

Alena Mornštajnová: Najít příběh pro mě není složité - Novinky.cz. Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu [online]. Copyright © 2003 [cit. 09.01.2021]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/clanek/alena-mornstajnova-najit-pribeh-pro-me-neni-slozite-9843>.

Alena Mornštajnová o svých knihách, vášních a cestování | OL4you - Olomoucký lifestyleový web. OL4you - Olomoucký lifestyleový web [online]. Dostupné z: <https://www.ol4you.cz/alena-mornstajnova-o-svych-knihach-vasnich-a-cestovani/>.

První román vydala v padesáti. Alena Mornštajnová je důkazem, že na plnění snů není nikdy pozdě. TelevizeSeznam.cz. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma. Televize Seznam* [online]. Copyright © 1996 [cit. 09.01.2021]. Dostupné z: <https://www.televizeznam.cz/video/intimni-zpovedi/prvni-roman-vydala-v-padesati-alena-mornstajnova-je-dukazem-ze-na-plneni-snu-neni-nikdy-pozde-64007601>.

Autorka bestsellerů Alena Mornštajnová: Nemám sny, ale plány - Deník.cz. Deník.cz - informace, které jsou vám nejbliž [online]. Copyright © [cit. 09.01.2021]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ostatni_kultura/alena-mornstajnova-autorka-kniznich-bestselleru-nemam-sny-ale-plany-20190630.html.

Rozhovor s Alenou Mornštajnovou. Klub knihomolů. *Klub knihomolů - novinky, recenze, akce, soutěže, aukce* [online]. Copyright © 2021 [cit. 09.01.2021]. Dostupné z: <http://www.klubknihomolu.cz/54133/%E2%80%9Erodinna-saga%E2%80%9C-aleny-mornstajnov/>.

V nové knize se v ději vracím do Meziříčí padesátých let | Nakladatelství HOST. *Wayback Machine* [online]. Copyright © 2016 [cit. 10.03.2021]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20160518191627/http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/ohlasy/alena-mornstajnova/v-nove-knize-se-v-deji-vracim-do-mezirici-padesatych-let>.

Nový román Aleny Mornštajnové vyjde v dubnu | Kavárna Host. *Kavárna Host* [online]. Dostupné z: <https://kavarna.hostbrno.cz/clanky/novy-roman-aleny-mornstajnovy-vyjde-v-dubnu>.

Slova i mlčení zraňují v Tichých rocích jako zbraně | Kavárna Host. *Kavárna Host* [online]. Dostupné z: <https://kavarna.hostbrno.cz/clanky/slova-i-mlceni-zranuji-v-tichych-rocich-jako-zbrane?fbclid=IwAR3nqt7StnEnZEivzxiUZxMnoM9pp3JL1Mnh9Q6f6uTSkppan6Fya96aluY>.

Alena Mornštajnová: Vždycky jsem věděla, že chci psát - Valašský deník. *Valašský deník - informace, které jsou vám nejbliž* [online]. Copyright © [cit. 14.03.2021]. Dostupné z: https://valassky.denik.cz/kultura_region/alena-mornstajnova-vzdycky-jsem-vedela-ze-chci-psat-20170317.html.

Babička vypadla v nemocnici z okna. Vzpomínka, díky které Alena Mornštajnová napsala bestseller | TelevizeSeznam.cz. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma | Televize Seznam* [online]. Copyright © 1996 [cit. 15.03.2021]. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/video/moje-mista/babicka-vypadla-v-nemocnici-z-okna-vzpominka-diky-ktere-alena-mornstajnova-napsala-bestseller-64005816>.

Valašsko zasáhla v roce 1954 nečekaná epidemie. A spisovatelka o ní napsala nečekaný bestseller | TelevizeSeznam.cz. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma | Televize Seznam* [online]. Copyright © 1996 [cit. 15.03.2021]. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/video/vyzva/mornstajnova-psani-hany-bylo-tak-tizive-ze-jsem-se-musela-pustit-do-detske-knizky-332737>.

9.4 Časopisy

HORKÝ, Petr. *Fenomén Mornštajnová. Respekt*. 2020, roč. 31, č. 9 (24. 2. – 1. 3. 2020), s. 15–19.

Přílohy

Projektová část

V této části bakalářské práce bych se ráda věnovala přípravě a uspořádání projektu autorského čtení spisovatelky, kterou se zabývá má bakalářská práce, Aleny Mornštajnové. Její nová kniha *Listopád* by měla vyjít 15. 4. 2021. Protože jsem se s její tvorbou seznámila, napadlo mě, že by mohla zpříjemnit i volné chvíle seniorům. Myslím si, že témata, která zpracovává Alena Mornštajnová jsou této věkové kategorii blízka, a proto by pro ně čtení mohlo být zajímavé.

1. Autorské čtení nové knihy *Listopád* Aleny Mornštajnové

Nejdříve vysvětlím, co je to autorské čtení. Čtení můžeme definovat jako seznámení posluchače s daným textem. Tento pohled je v souvislosti s tématem autorského čtení nejvhodnější. Jelikož předčítání textu probíhá z úst autora textu, jedná se o pojem autorské čtení. Na základě této definice můžeme autorské čtení vnímat jako neformální, literární setkání autora textu s posluchači, kde spisovatel dostane prostor pro prezentaci svého díla.

Pro svůj projekt jsem si vybrala knihu *Listopád*.

Autor: Alena Mornštajnová

Název knihy: *Listopád*

Nakladatelství: HOST

Datum vydání: 15. 4. 2021

ISBN: 978-80-275-0593-7

1.1 Autorské čtení

Napsala jsem e-mail panu Mgr. Petru Dostálovi, který je vedoucím odboru školství, kultury a tělovýchovy Magistrátu města Mladá Boleslav, a požádala ho o spolupráci. Pan magistr mi nabídl určitá řešení a společně jsme vybrali místo, a to Komunitní centrum Klementinka.

1.2 Kontakt s autorkou

Autorku jsem oslovila přes nakladatelství Host. V nakladatelství jsem zanechala své kontaktní údaje a požádala jsem ji o vyjádření k mému předběžnému návrhu. Spisovatelka mi odpověděla e-mailem s dotazem na konkrétnější specifikaci mé představy o podobě autorského čtení. V další fázi jsem jí písemně představila svoji vizi a předložila několik návrhů na realizaci.

Jednalo by se o kulturní akci s cílem zpříjemnit seniorům čas prožitý v komunitním centru. Termíny byly předběžně zvoleny komunitním centrem, po dohodě s odborem kultury Magistrátu města Mladá Boleslav. Autorka potvrdila e-mailovou korespondencí termín 4. 3. 2021 v 16:00.

1.3 Plán akce

Termín byl stanoven na 4. 3. 2021 a zarezervován pro naši akci. Propagace byla zvolena menší z důvodu omezeného počtu míst v centru. Vytvořili jsme a natiskli pozvánky pouze na běžný papír a zveřejnili jsme je v místě konání. Byla nutná rezervace místa. S koordinátorkou centra jsme se dohodli na občerstvení pro spisovatelku, které zajistí organizátor. Přivítání a představení autorky a také poděkování sponzorům, provede koordinátorka centra. Jako poděkování spisovatelce jsme zvolili předání květiny na konci akce, kterou zajistí organizátor. Poté bude následovat pozvání autorky na večeři do nedaleké restaurace.

1.4 Rozpočet

Působím jako člen ve spolku Interdog Bohemia a požádala jsem ředitele Otakara Vondrouše o finanční záštitu, která byla schválena na výborové schůzi. Předschválená výše příspěvku byla dvacet tisíc korun, a organizátor účetně doloží skutečnou výši nákladů.

Pronájem	0,-
Odměna autorce	5 000,-
Občerstvení	500,-
Propagace	500,-
Večeře	2 500,-
Cestovní výdaje	3 000,-
Květina	1 500,-

1.5 Druhý kontakt

Znovu jsem se spojila s autorkou a domluvily jsme podmínky konání. Jednaly jsme o honoráři, dopravě, stravování, souhlasu s focením a uveřejněním fotografií na internetových stránkách komunitního centra a jeho facebookovém profilu. Autorka se rozhodla přijet autem a po večeri odjet zpět do Prahy, proto jsem nemusela rezervovat ubytování.

1.6 Harmonogram akce

14:00 – Setkání v den konání akce, příprava místa konání, občerstvení

15:00 – Příjezd spisovatelky, káva, aklimatizace

15:30 – Začínali se scházet posluchači

16:00 – Zahájení, přivítání autorky + představení autorky, poděkování sponzorům

16:15 – Začátek čtení

16:45 – Patnáct minut přestávka na občerstvení

17:00 – Pokračování čtení

17:30 – Konec čtení + beseda na dané téma

18:00 – Konec akce, předání květiny a rozloučení

Po skončení akce zařízení administrativních věcí + předání honoráře a přesunutí se do restaurace, která je nedaleko. Po večeri následovalo rozloučení a odjezd spisovatelky do Prahy.

1.7 Zhodnocení akce

Akci hodnotím velmi kladně, protože následná beseda byla srdečná a inspirující. Finanční limit určený pro tuto akci jsem nevyčerpala celý a zbylé finanční prostředky jsem poukázala zpět na účet spolku Interdog Bohemia. Myslím si, že jsme všichni strávili příjemný podvečer.

Pozvánka na čtení

Autorské čtení

Alena Mornštajnová

Její nová kniha

Listopád

Komunitní centrum Klementinka

Mladá Boleslav

4. 3. 2021 od 16:00

17:30 – 18:00

Beseda s autorkou na dané téma

Prosíme o rezervaci, počet míst je omezen z
důvodu kapacity sálu. Děkujeme

Vzorový e-mail

Vážení,

prosím Vás o předání mého kontaktu paní Aleně Mornštajnové. Ráda bych ji požádala o autorské čtení její nové knihy *Listopád* v našem Komunitním centru Klementinka v Mladé Boleslavi. Jednalo by se o čtení převážně pro seniory, kteří toto centrum navštěvují ve svém volném čase. Akce by byla omezena na počet 30 míst. Máme předschválené termíny, a to 19. 2. 2021, 4. 3. 2021, 23. 3. 2021, 6. 4. 2021. Akce by se konala brzy odpoledne.

Děkuji.

S pozdravem

Markéta Zobka